

GIMTOJI KALBA

[p. 3]

Vidas Garliauskas

**Kai kurie baltų
choronimai ir etnonimai
etnogenezės požiūriu**

[p. 10]

Mindaugas Strockis

**Lotyniški Lietuvos
įmonių pavadinimai,
2013–2019**

[p. 16]

Aurelija Tamulionienė

**Lietuvos mokyklų
rusų ugdomąja kalba
mokinių kalbinis
paveikslas**

12

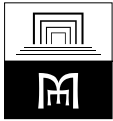
Dominyka Gričiūtė, Greta Pučinskaitė, Šarūnas Urbonas, Rusnė Vingraitė.
Lietuvių kalba kasdieniame gyvenime. Viniūos Piliakės gimnazija

2024

LIETUVIŲ KALBA. MYLIU...

Kalendoriujė panaudoti Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2023 m. surengto mokinių plakatų konkurso „Lietuvių kalba. Myliu...“ geriausi darbai.

Pradėkime Naujuosius su Valstybinės lietuvių kalbos komisijos
išleistu kalendoriumi!
2024 metų kalendoriujė panaudoti geriausi mokinių plakatų
konkurso „Lietuvių kalba. Myliu...“ darbai.

Lietuvos nacionalinė
Martyno Mažvydo bibliotekos
Mokslo ir enciklopedijų
leidybos centras

Vyr. redaktorė
Rita Urnėžiūtė
rita.urneziute@lnb.lt
+370 5 243 1346

Gedimino pr. 51, LT-01109 Vilnius.

Redaktorė
Inga Mataitytė
inga.mataityte@lnb.lt

Redakcinė kolegija
Elona Bagdanavičienė, Vilija Dailidienė,
Albinas Drukteinis, Aurelija Gritėnienė,
Kęstutis Kaminskas, Daiva Sinkevičiūtė,
Donatas Smalinskas, Antanas Smetona,
Bonifacas Stundžia (pirmininkas),
Aurelija Tamulionienė, Dainius Vaitiekūnas,
Loreta Vilkienė, Palmira Zemlevičiūtė,
Vilma Zubaitienė

Dailininkė
Agnė Beinaraivičiūtė

Viršelyje – Monika Gineikienė. Tapyba ant medžio
iš ciklo „Žydintys sugrįžimai“: darbas pagal
Pauliaus Augustinavičiaus (Augiaus) piešinį
(Lta 2527) iš Nacionalinio Mikalojaus Konstantino
Čiurlionio dailės muziejaus rinkinių.

Maketuotojas
Darius Šimkūnas

„Gimtoji kalba“, 2023. Nr. 12 (678).
Eina nuo 1933 m. 12 kartų per metus.
ISSN 2538-8851,
elektroninis variantas.
Metinės prenumeratos
kaina 14,52 Eur.

Informacija prenumeratos ir pardavimo
klausimais – *greta.stankevicienne@lnb.lt*
+370 656 52257

„Gimtosios kalbos“ žurnalas
prenumeruojamas Lietuvos pašto
skyriuose ir svetainėje *prenumeruok.lt*.
PDF variantas prenumeruojamas
el. paštu *pardavimai@lnb.lt*.

Spausdino UAB „Petro ofsetas“,
Naujoji Riononių g. 25C, Lt-03153 Vilnius,
tel. (8 5) 273 33 47.

© Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo
biblioteka, 2023.

Turinys

VIDAS GARLIAUSKAS
Kai kurie baltų choronimai ir etnonimai
etnogenėsės požiriu [3]

MINDAUGAS STROCKIS
Lotyniški Lietuvos įmonių pavadinimai,
2013–2019 [10]

AURELIJA TAMULIONIENĖ
Lietuvos mokyklų rusų ugdomąja kalba
mokinių kalbinis paveikslas [16]

Pedagogo užrašai
Mano kalba arba malda
(Žydrūnė Bakšenskaitė) [21]

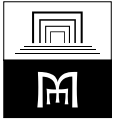
Apie dvi kalbas – Taisyklingąją ir Netaisyklingąją
(Justė Karvelytė) [23]

Apie dvi kalbas – Taisyklingąją ir Netaisyklingąją
(Oskaras Bakšys) [23]

Kronika [25]

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimai
Nr. N-4 (202) ir Nr. N-5 (203) [28]

2024 m. sukanka [29]

Martynas Mažvydas
National Library of Lithuania
Science and Encyclopaedia
Publishing Centre

Gimtoji kalba focuses on standardization of the modern Lithuanian language, language policy in Lithuania and abroad, activities of the State Commission of the Lithuanian Language.

ISSN 2538-8851
12 issues per year
Language of publication: Lithuanian
Subscription rate:
42 EUR per year for print version,
14,52 EUR for PDF version.

For information about subscription
and sales, please contact
pardavimai@lnb.lt
+370 656 52257

Address:
Gedimino pr. 51, LT-01109 Vilnius,
Lithuania.

Contents

VIDAS GARLIAUSKAS

Some choronyms and ethnonyms
of the Balts from the point of view
of ethnogenesis [3]

MINDAUGAS STROCKIS

Latin names of Lithuanian companies,
2013–2019 [10]

AURELIJA TAMULIONIENĖ

Linguistic portrait of students in Russian
schools of Lithuania [16]

Teacher's notes

My language or my prayer
(Žydrūnė Bakšenskaitė) [21]

About two languages - regular and irregular
(Justė Karvelytė) [23]

About two languages - regular and irregular
(Oskaras Bakšys) [23]

Chronicle [25]

Decisions of The State Commission
for Lithuanian Language No. N-4 (202) and
No. N-5 (203) [28]

Anniversaries in 2024 [29]

VIDAS GARLIAUSKAS

Vilniaus Abraomo Kulviečio klasikinė gimnazija

Kai kurie baltų choronimai ir etnonimai etnogenezės požiūriu

Pagal atnaujintas Bendrojo ugdymo programos 7 klasės mokiniai supažindinami su pasaulio, indoeuropiečių ir baltų kalbomis. Daugiau dėmesio skiriama latvių ir prūsų kalboms, parodoma jų ir lietuvių kalbos giminystė. Remdamasis Kazimieru Būga ir kitais išskiliais mūsų kalbininkais, skaitytojams stengsiuosi priminti bene svarbiausių baltų žodžių – choronimų (kraštovardžių) **Lātvija**, **Lietuvà**, **Prūsija** ir etnonimų (tautovardžių) **lātviai**, **lietūviai**, **prūsai** kilmę, taip pat pateikti šiek tiek pastabų dėl šių baltų etnosų etnogenezės. Prisimintina, kad etnogenezė – mokslas apie tautos kilmę.

Dalis baltų etnonimų ir choronimų (bet ne visi!) yra atsiradę I tūkstantmečio antroje pusėje, kai baltų etnosai po kraustymosi pagaliau apsisusto savo istorinėse žemėse. Kartais vieni etnonimai keitė kitus. Pavyzdžiui, Tacito ir kitų Antikos bei Viduramžių autorių minimi áisčiai yra gyvenę į rytus nuo Vyslos apie Aismares, kur istoriniais laikais gyventa prūsų.

Lenkai nuo IX a. pažįsta prūsus (Stundžia 1995: 14). Bet nei jie, nei kryžiuočiai nebežino aisčių vardo. Petras Dusburgietis 1326 m. tarp Vyslos ir Nemuno neaptinka *Prūsos žemės ir genties, besivadinančios **prūsais**. Ten yra žemės *Sémba*, *Nótanga*, *Vařmė*, *Bárta*, *Plikóji Bárta*, *Liubāvas*, *Pagudė*, *Pamedė*, *Galinda*, *Nadruvā*, *Skalvā*, *Sūdūvā*, *Kūlmas*. Daugumos tų žemių gyventojai vadinasi savais etnonimais (Dusburgietis 1985: 85). Nors Būga spėjo, kad *prūsų* etnonimas galėjo atsirasti Pamedėje (RR III 130), istorijos šaltiniais tokio spėjimo patvirtinti negalima. Ir iš Simo Karaliūno pateiktos apžvalgos susidaro įspūdis, kad daugelio tų žemių žmonės iki XIII a. vargu ar vadinosi bendru etnonimu (Karaliūnas 2015: 245–249).

Bet vakarų baltų tautą, sudarytą iš įvairių genčių, gyvenančią tarp Vyslos ir Nemuno, lenkai ir kryžiuočiai XIII a. vadino prūsais. Netrukus jie patys, kovodami prieš Ordiną, ėmė suvokti savo bendrumą. Didysis prūsų sukilimas, vykęs 1260–1274 m., suvienijo daugelį jų genčių. Pradėjo formuotis prūsų tauta ir, matyt, tada tautovardis *prūsai* buvo pradėtas vartoti autochtónų (vietos gyventojų). Po Didžiojo prūsų sukilimo, vokiečiams užėmus visą kraštą, gentivardžiai nebeteko didesnės reikšmės. Tik iš Sūdūvės į Sėmbą atkelti sūdūviai XVI a. dar nebuvo susilieję su prūsais: buvo žinomas Sūdūvių kampas Sėmboje (plačiau MLEe).

Vardas ***Prūsā** yra atstatytas iš nepaliudyto *i*-kamienio tautovardžio *prūsīs ar *o*-kamienio *prūsas, plg. liet. *prūsas*. Užrašyta būdvardžio vienaskaitos galininko lytis frazėje *en prūsiskan tautan* (III¹ 17₂₁) „prūsiskame krašte“; užrašytasrieveiksmis *prūsiskai* „prūsiskai“ (III 17₁₃). Kraštovardis pr. *Prūsā kildintinas iš upės vardo

¹ III – trečiasis prūsų katekizmas (nurodomi puslapiai ir eilutės).

*Prūsā, o šis – iš vak. balt. *prūsā „purškimas, tryškimas ir pan.“ iš balt. **prus-* „purkšti ir pan.“ (plačiau Mažiulis 2013: 771–772²). Taigi iš upės vardo *Prūsā atsirado gyventojų pavadinimas *prūsai „žmonės, gyvenantys prie Prūsos upės“, vėliau gentivardis, tautovardis, tada krašto vardas *Prūsā. Esama ir kitokių tautovardžio *prūsai* kilmės aiškinimų (žr. Karaliūnas 2015: 259, 266–268). Lenkai, IX a. susipažinę su šia gentimi, jos vardu, matyt, netrukus ėmė vadinti visus vakarų baltus, gyvenusius abipus Vyslos. Pirminei prūsų genčiai (į vakarus nuo Vyslos) suslavėjus, jų tautovardis buvo taikomas į rytus nuo Vyslos gyvenantiems autochtonams, Viduramžiais įvairių autorių vadintiems aiščiais. O visas užkariautas kraštas tarp Vyslos ir Nemuno maždaug nuo XIII a. kryžiuočių jau vadinamas aplotynintu vardu **Prūsija**.

Ar dabar galima rasti *Prūsos upę, davusią vardą prūsų tautai? Nedidelė prūsų gentelė, atrodo, yra gyvenusi vakarinio Vyslos intako upės lenk. *Wda* baseine, kur į ją įteka upelė lenk. *Prusina* (29 km). Ši srauni, vietomis purlais trykštanti upelė fiziniiais duomenimis atitinka Mažiulio etimologiją. Kad ši *Prusina* galėtų būti perdirbinys iš pr. *Prūsā, rodytų ir kiti prūsiškos kilmės to krašto upių vardai.

Vardą lenk. *Brda* up. (236 km) → Vysla iš **dubr-* < **dubar-* bandoma sieti su keltiškos kilmės Vokietijos vandenvardžiais (plačiau Górniewicz 1986: 3), bet jį patikimiau kildinti iš pr. *Dubrā up., plg. liet. *dubrā* „duoba miške“ Léipalingis LKŽe, lat. *dubra* „pelkė, bala, raistas“, toliau plg. *Dùburis* up. Kauno apylinkės, *Duburys* up. Dėltuva, up. Gižai, up. Jūžintai ir kt. iš liet. *duburys* (plg. Vanagas 1981: 94);

vardas lenk. *Łeba* up. (117 km, Kašubų krašte) → Baltijos jūra < pr. *Lebā galūnės vedinys iš pr. **leb-* / **lab-* „lėtai slinkti“, toliau sietinas su liet. *Lebeda* up. Debeikiai, up. Pabradė, pr. semb. *Labjavā* (up.), vėliau liet. *Labguvā* mst., liet. *Labā* up. Naujamiestis, *Labė* ež. Taurāgnai, *Labėlis* ež. Taurāgnai (plačiau Mažiulis 2013: 512);

vardas lenk. *Motława* up. (68 km) → Negyvoji Vysla – pr. *Mutulavā priesagos vedinys iš pr. **mutula(n)* „verpetas (ar pan.)“, plg. liet. *mùtulas** „kunkuliuojančio vandens pakilimas“, lat. *mutulis* „šaltinis“ (plg. Górniewicz 1986: 20–21); 15 km ilgio *Mutulavos aukštupys vadinamas lenk. *Szpeńgawa* iš pr. *Spangavā; šį vardą bandoma kildinti iš pr. **spang(i)s* (plg. Górniewicz 1986: 32–33), bet, matyt, buvo pr. *spangā „ūžimas, spengimas“, kurio priesagos vedinys pr. *Spangavā* toliau sietinas su liet. *Speng-lā* up. Dubingiai, up. Valkiniškai, up. Žiezėmāriai, ež. Ūnuškis, liet. *Speņg-las* ež. Pabradė, priesagos vediniais iš *speņgti* „ūžti ir t. t.“ (Vanagas 1981: 311);

vardas (pr.) *Reda* up. (51 km, Gdynė) → Baltijos jūra (Pucko įlanka), iš pr. *redo* „vaga“ < *rēdā*, plg. lat. (vak. balt.) *Rēda* up. Jeļgava ir Bretkūno prūsizmą liet. *rēda* „vaga“ (plačiau Mažiulis 2023: 784), dar plg. liet. (vak. balt.) *Rėdžiā* ež. Pabradė, toliau rus. *Редья* up. < vak. balt. *Rėdjā (atitiktų liet. *Rėdžia*) → į Ilmenio ež. Pskovo, Novgorodo sr. (Rusija);

² Tos pačios medžiagos elektroninė versija: <http://www.prusistika.flf.vu.lt/zodynas/paieska/1?id=1913>, žiūrėta 2023 09 02 prie žodžio *prūsiskan*.

vardas *Stąžka* – Rudos aukštupys up. (16 km) → Brda → Vysla iš vak. balt. **Stangī?* (Mažiulio pastaba knygoje Górniewicz 1985: 30), sietina su liet. *Stąngė / Stąngis* up. Merklinė, lat. (kurš.) *Standze / Strandze* up. (9 km) Veĩtspilis (Latvija) iš daiktavardžio vak. balt. *stangē „ta tingi, nejudri“, o šis galūnės vedinys iš balt. *stangus „stingstantis, tirštėjantis“, plg. liet. *stangùs* „nelankstus“ LKŽe, iš balt. *(s)ting- „kietėti, tenėti“;

vardas lenk. *Wda* arba *Czarna Woda* up. (186 km) → Vysla, lygintas su jotv. **ud-* „vanduo“ (Mažiulio pastaba knygoje Górniewicz 1985: 36), plg. lat. *udens* „vanduo“; turbūt vak. balt. **Udā*³, kurią germanai, atsidanginę į pavyslį, vadino *Vida; prie jos lokaliizuotina germanų gentis *vidivarijai*⁴ (LE I 59). Germanams išsikėlus į Ukrainos stepes, I tūkstantmečio viduryje atsikraustę slavai tą vardą *Udā, matyt, tarė *Vdā, o išnykus redukuotam balsiui atsirado lenk. *Wda*.

Šie ir kiti vandenvardžiai rodo, kad į vakarus nuo Vyslos gyvenantys vakarų baltai buvo šio krašto autochtonai. Jų vandenvardžius perėmė slavai, atsikraustę į Vyslos žemupį I tūkstantmečio viduryje. Baltiškos tų vandenvardžių formos yra pirminės, o slaviškos antrinės, vėlesnės. Iš pradžių ši teritorija buvo mišri ir ten būta baltų salų, pavyzdžiui, prie Vdos upės, kur spėtinai I tūkstantmečio pabaigoje gyventa prūsų genties. Panašioje rytų slavų apsuptyje buvo atsidūrę ir XI–XII a. galindai prie Protvos upės netoli Maskvos.

Etonimas **latvis** yra atsiradęs ne **Latvijoje**, o Nemuno aukštupyje apie III–IV a. sandūrą. „Latviai bus sau gavę vardą tame žemės gale (lat. *galā*), per kurį tekėjo *Lat(v)os* arba *Let(v)os* upė“ (Būga RR III 737). Pietinėje Nemuno aukštupio pusėje teka dvi upelės balt. *Latvā: sl. *Лотва* up. ir prie jos *Лотвичи* k. Baranovičių r. iš *Latvajai, sl. *Лотва* up. ir prie jos *Лотвины / Лотвяны* k. Kapyliaus r. < *Latvėnai (plg. liet. *Ušnà* up.: *Ušnėnai* k. Kelmės r. ir kt.). Iš upelės vardo *Latvā* atsirado žmonių pavadinimas *latvajai, o gyvenamųjų vietų vardai vėliau slavų suslavinti. VI a. paskutiniame ketvirtyje pralietuviai daugumą (pra)latvių iš Nemuno aukštupio išstūmė į uždauguvį. Ten susiformavo latvių tautos pagrindas. Latviai, keliaudami į naująją tėvynę, VI a. pabaigoje į Mūšos baseiną atsinešė *Nėmuno* aukštupio pavadinimą lat. *Nemunēlis > liet. *Nemunėlis*, plg. Nemuno aukštupio vardą sl. *Неманей* (Žučkievič 1974: 255). O vokiečiai Latviją nuo XIII a. vadino *Livonija* pagal finougrų gentį *lyvius*, su kuriais pirmiausia susidūrė prie Rygos. Teigiama, kad vardas *Latvija* pirmąkart pavartotas 1837 m. (Kabelka 1982: 86). Bet Alberto Kojelavičiaus–Vijūko „Lietuvos istorijoje“ parašyta: *Litvania & Lotvia feu Lotavia, vulgò vocantur* „Lietuva ir Latvija arba Lotavija, vadinamos paprastų žmonių“ (Kojelavičius 1650: 22). Pagal upės vardą Latvijos vardas galėjo būti *Latva. Būtent iš jo atsirado lat. *latvis*, liet. *lātvis*, *latvys*. Kitokią, vargu ar pagrįstą, etnonimo *latvis* (*latviai*) etimologiją siūlo Simas Karaliūnas (2015: 370).

³ Jotv. *Ясолда* up. baigmenį *-ьда* < jotv. *udā „upė“ yra rekonstravęs dar Būga (RR III 602, ten žr. daugiau pavyzdžių).

⁴ „Vidivarijai – kai kurių mokslininkų [...] nuomone, tai mišri gentis, kurią sudarė gepidai ir aisčiai“ (Ulčinaite 1996: 161).

Latvių buvimą Nemuno aukštupyje rodo ir kai kurie pietinių lietuvių kalbos ploto tarmių faktai: Zietelos veiksmažodžio *būti* 3 asm. *bit* „buvo“, *žīvis* (lat. *zīvis*) „žuvis“ (Zinkevičius 2006: 202), *uožuolas* „ąžuolas“ Lazūnai (Petrauskas, Vidugiris 1985: 275), plg. lat. *ozols* „t. p.“, liet. *kurnys* „kurmis“ Nočià, Aziērakai (plg. lat. *kurnis* „t. p.“, žr. Vanagas 1981: 174) ir pan. Tad Nemuno aukštupio latviai jau prieš kėlimąsi už Dauguvos savo kalba gerokai skyrėsi nuo pralietuvių. Latvių kalbos liekanų išryškėtų daugiau, jei tuo atžvilgiu būtų atidžiai peržiūrėtas Lietuvos vardynas, – tą bandė daryti Aleksandras Vanagas (1977: 146–158).

Latgaliai yra gyvenę tarp Vitebsko–Oršos–Minsko–Polocko, plg. senus vardus *Латыгово* k. Vitebsko r. < *Latvīgālā; *Латыгово* k. Bešenkovo r.; *Латыгово* k. Siano r.; *Латыголь* k. Siano r. < *Latvīgāļai; *Латыгово* k. Gorodoko r.; *Латыговка* k. Minsko r.; *Латыголичи* k. Čašnikų r. ir kt. (dar plg. *Latvīgāla* k. prie Biržų). Šie vardai atspindi (pra)latgalių genties protėvynę: ji Būgos žemėlapyje nurodyta mažesnė, nei galima spręsti iš atitinkamų vietų vardų (plg. Būga RR III 732). Vardų paplitimo geografija liudija, kad ir *latgāliu*, t. y. *latvīgāliu, etnonimas taip pat yra atsiradęs prieš baltų genčių kraustymąsi, bent iki V a. pabaigos, kažkur tarp Vitebsko ir Vileikos.

Ir **Lietuvos** vardas yra atsiradęs iš upės vardo. Vardą *Lietauka*⁵ (Neries intaką) daugiau nei prieš pusę amžiaus ekspedicijoje surado kalbininkas Kazimieras Kuzavinis. Jis pirmasis išdėstė mokslinę *Lietuvos* vardo etimologiją (Kuzavinis 1960: 5–18), vėliau ji patikslinta Mažiulio. Vardas **Lēit(u)vā* up. kilęs iš būdvardžio balt.–sl. **lēit(u)vā* „turtinti liejimo ypatybę“, o šis priesagos vedinys iš daiktavardžio balt.–sl. *lēitu „liejimo ypatybė“ < ide. *lēitu „liejimo ypatybė“, vestino iš būdvardžio *ide. *lēitu* „liejantis“, priesagos *-tu* vedinio iš ide. **lēi-* „lieti“ (plačiau Mažiulis 2013: 288–289). Iš upės vardo *Lietuva* maždaug VII–VIII a. sandūroje atsirado tautovardis **lietuvīs**, o kraštovardis *Lietuva* – bent šimtmečiu vėliau. Kiti *Lietuvos* vardo aiškinimo bandymai nesiremia nei žodžio reikšmės, nei darybos istorija (plg. Karaliūnas 1995: 83–91; Karaliūnas 2015: 344–352).

Tautovardis *lietuvīs* atsiduria jį atitinkančių vietovardinių asmenų pavadinimų arealo pietiniame pakraštyje: *deltuvīs* iš *Dēltuva*, *dotnūvīs* iš *Dotnuvā*, *linkūvīs* iš *Linkuvā*, *ragūvīs* iš *Raguvā*, *šedūvīs* iš *Šeduvā* (Norkaitienė 2011: XV). Pastarieji yra atsiradę gerokai vėliau nei tautovardis *lietuvīs*. Kadangi upelė *Lietauka*, anksčiau *Lietuva (Jonavos r.), yra prie šio arealo pietinio pakraščio, manytina, kad tautovardis *lietuvīs* atsirado prie jos, o ne kur nors kitur, be to, ji yra *-uva* upėvardžių areale, apimančiame didelį Lietuvos plotą į vakarus nuo Šventosios (žr. Vanagas 1970: 214). Rytų Lietuvoje upėvardžių su dėmeniu *-uva* nerasta: čia aptinkamas daugiau negu 20 daugiausia ežerų vardų su dėmeniu *Limīn-* (*Liminas*, *Liminėlis* ir pan.) arealas (Vanagas 1981: 191). Šie susieinantys, bet nesutampantys skirtingų vandenvardžių arealai rodo, kad į rytus nuo Šventosios maždaug VI–VII a. gyventa kito baltų etnoso, atrodo, artimo latgaliams, migravusio

⁵ Upės vardas *Lietauka* gali būti atsiradęs ne iš *Lietava*, o taip: *Lietuva* → *Lietuvėlė* → rus. *Литовка* (prie tos upės yra rusų sentikių kaimų), sulietuvinta *Lietauka*. Plg. upės vardą *Ukmergė* → dab. *Ukmergėlė* up. ir kt.

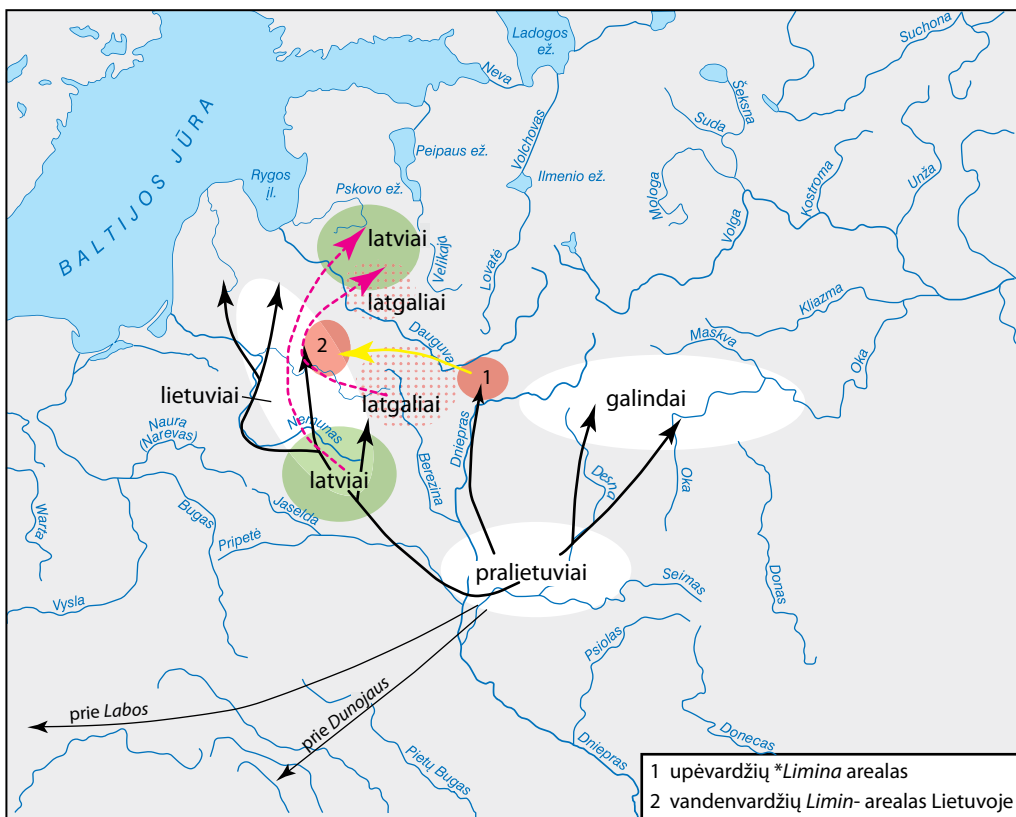
iš maždaug Dniepro ir Dauguvos aukštupio srities, kur yra *Limin-* upių sankaupa. Žinotina, kad upės vardas yra senesnis už atitinkamą ežero vardą (Mažiulis 2013: 143).

Lietuvių gyvenamame plote būta trijų upių vardų *Lietuva*: a) *Lietuva up. (dab. *Litovka* prie Naugarduko); b) netoli Žižmos upės ištakų *Lietuva* k. iš tokio pat upės vardo (dab. *Litvica* k. prie Benekáinių); c) ties Gegužinė dešinysis Neries intakas *Lietuva, dab. *Lietauka* Jonavės r. Maždaug tókiu keliu iš Naugarduko apylinkių vienas pralietuvių srautas VI a. keliavo į šiaurę. Kitas jų srautas maždaug iš ten pat judėjo Nemunu iki jo žemupio: čia nėra vardo *Lietuva*, bet nuo Merkinės einant toliau esama daug Nemuno intakų su dėmeniu *-uva* (tik lietuviams būdingas baigmuo) (Garliauskas 2019: 4). Dar paminėtina, kad maždaug 150 km į pietryčius nuo Maskvos į upę Cna (Okos baseinas) įteka rus. *Летовка* (Smolnickaja 1976: 123) iš balt. *Lēituvā (seniausias jos užrašymas *на Литовъ* (1209), PSRL VII 116). Nelabai toli nuo jos į vakarus prie Protvos upės gyveno pamaskvio galindai, anot Mažiulio, „lietuviško tipo baltai“ (žodinė informacija).

Keli kilometrai į šiaurę nuo Naugarduko tekanti upelė *Литовка* iš ankstesnio sl. *Litwa* atitinka Kvedlinburgo analų **Lituae** (vns. kilm., 1009) (tada lietuvių tarta *Lēituvā*, Būga RR III 503). Misionieriaus Brunono gyvenimo aprašymuose dar minima upė *Alstra* (taisyтина *Aistra), tapatintina su Naugarduko apylinkių upe sl. *Ямпа* (dab. *Ятранка*, Maučiadies intakas) iš balt. *Aistrā. Kalbami jie upėvardžiai leidžia patikimai lokalizuoti Brunono buvimą Naugarduko apylinkėse (plačiau Mažiulis 2005: 96). Taip pat išvardytus faktus paremia teksto frazė *in confinio Rusciae et Lituae* „Rusios ir Lietuvos pasienyje“. Bet Brunono žities žinutėje užrašyta Lietuva yra ne tas pat, kas Mindaugo Lietuva. Lietuva, minima 1009 m., slavų buvo sunaikinta turbūt dar XI a. antroje pusėje, kai Naugardukė (lietuviškam jo vardui *Naūgardas* beveik tūkstantis metų!) įsitvirtino slavai, ten pasistatė pilį, prie kurios išaugo miestas. O pirminę Lietuvos žemę, kur teka Lietauka, galbūt Mindaugo Lietuvą, tiksliai lokalizavo Tomas Baranauskas, bet kažkodėl ją pavadino Nerimi; į pietryčius nuo jos, Ašmenos aukštumoje, kur nėra *-uva* vandenvardžių, užrašė *Lietuva!* (Baranauskas 2000: 132, 22 pav.). Tiek to...

Grįžkime prie I tūkstantmečio svarbiausių baltų migracijų. II a. germanams iš Vyslos žemupio Vyslos ir Bugo upėmis keliantis į stepes prie Juodosios jūros, drauge su jais išvyko ir dalis vakarų baltų. Jie Pripetės baseine, galbūt Kijevo srityje, maždaug III–IV a. sandūroje pralietuviams „perdavė“ etnonimą **gudai** „gotai“. Su juo vakarų baltai buvo susipažinę Pamaryje (Lenkija) dar iki V a. prieš Kristų, kai „patys germanai tebesakė *ghudas“, t. y. *gudas* (Būga RR III 783). O pralietuvių protėvynė III–V a. lokalizuotina vėlyvojoje Zarubincų kultūroje – Desnos ir Seimo krašte (nors VLEe straipsnio *baltai* žemėlapyje abejojama tos kultūros baltiškumu). Iš tos protėvynės pralietuviai plito į Okos baseiną, kur apie IV a. susidūrė su mordviais ir mariais, kaip rodo jų kalbų baltiški (lietuviški) skoliniai.

Netrukus etnonimas *gudai* „gotai“, IV a. iš stepių išsikėlus gotams ir atsikraučius slavams, pralietuviams ėmė reikšti „slavai“. Tokio etnonimo (pra)latviai nežinojo, nes jau nuo III a. pabaigos jie buvo apsigyvenę Nemuno aukštupyje. O pralietuviai

Viduramžiais nežinojo etnonimo **kreivjai* > lat. **krievi**, dab. „rusai“. Taigi į Nemuno baseiną pralietuviai VI a. kėlėsi ne iš rytų, o iš pietų, Pripetė ir jos šiauriniais intakais. Didysis persikėlimas iš protėvynės prie Nemuno įsirežė į mūsų tautos protėvių sąmonę kartų kartoms, plg. pasakos formulė: „iškeliavo į pasaulį laimės ieškoti už devynių marių, už devynių upių, už devynių girių,“ – tai vandeningo ir miškingo Pripetės krašto vaizdas. O kad pralietuviai yra gyvenę apie Kijevą Desnos ir Seimo krašte, dar rodo jų kontaktai su skitais ir slavais antais, migravusiais į Balkanų pusiasalį (Karaliūnas 2004: 77–78; Bernštejn 1961: 73–74 ir kt.). Iš viso to darytina svarbi išvada: pralietuviai nepriskirtini centriniam baltų arealui (kitaip Mažiulis 1981: 7), o maždaug tūkstantį metų, jei ne daugiau, gyveno periferiniame pietrytiniame (rytiniame) baltų arealo pakraštyje, t. y. priešingoje baltų arealo pusėje nei prūsai.

Dar minėtina, kad latviai ir latgaliai maždaug VII–VIII a. žinojo, kas yra **leitis**, bet nežinojo, kas yra *lietuvīs*. O tai rodo, kad *lietuvīs* yra nesenas etnonimas, atsiradęs po baltų migracijų. Dėl etnonimo lat. *leitīs* „lietuvīs“ ne visai aišku. Matyt, latviai išnykusią ir kol kas neatsekamą baltų gentį *leičius* vėliau sutapatino su *lietuviais*, kaip išnykusią krivičių gentį (*krievi*) – su rusais. Įsidėmėtina, kad „daiktavardžio **leitīs* neturi ne tik bendrinė lietuvių kalba, bet ir tarmės, jis neužfiksuotas nė senuosiuose

raštuose“ (Zinkevičius 1995: 60). Tad *leičių* klausimas kol kas lieka neišspręstas. Bet aišku, kad leičiai netapatūs lietuviams.

Akivaizdu, kad trys svarbiausi baltų etnonimai **lietuviai**, **latviai**, **prūsai** yra kilę iš upių vardų⁶, kaip ir jų kraštų vardai **Lietuva**, ***Prūsā**, o **Latvija** yra vėlesnis darinys. Etnonimai *latviai*, *prūsai* yra atsiradę ne istorinėse tų tautų žemėse, etnonimas *lietuviai* – prie Lietáukos (anksčiau **Lietuva*), kaip rodytų kai kurie duomenys. Visų trijų baltų tautų etnonimų atsiradimas sietinas su jų etnogeneze.

Literatūra

- Baranauskas T. 2000: *Lietuvos valstybės ištakos*. Vilnius: Vaga.
- Bernštejn S. 1961: Бернштейн С. Б. *Очерк сравнительной грамматики славянских языков*. Москва: Издательство Академии наук СССР.
- Būga K. RR: *Rinktiniai raštai 3*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962.
- Garliauskas V. 2019: Dar kartą dėl Lietuvos vardo ir lietuvių etnogenezės, *Gimtoji kalba* 5, 4–8.
- Górnowicz H. 1986: *Gewässernamen im Flußgebiet der unteren Weichsel (Nazwy wodne dorzecza dolniej Wisły)*: Stuttgart, Steiner.
- LE I: *Lietuvių enciklopedija I*. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1953.
- Karaliūnas S. 1995: Lietuvos vardo kilmė, *Kalbotyros klausimai* 35, 55–91.
- Karaliūnas S. 2004: *Baltų praeitis istoriniuose šaltiniuose I*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, Vytauto Didžiojo universitetas.
- Karaliūnas S. 2015: *Baltų etnonimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Kabelka J. 1982: *Baltų kalbotyros įvadas*. Vilnius: Mokslas.
- Kuzavinis K. 1964: Lietuvos vardo kilmė, *Kalbotyra* 10, 5–18.
- LKŽe: *Lietuvių kalbos žodynas* (elektroninė versija).
- Mažiulis V. 1981: Apie senovės vakarų baltus bei jų santykius su slavais, ilirais ir germanais, *Iš lietuvių etnogenezės*. Vilnius: Mokslas, 5–11.
- Mažiulis V. 2005: Dėl Lietuvos vardo 1009 metais (šv. Brunono misija), *Baltistica* 40 (1), 95–97.
- Mažiulis V. 2013: *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- MLEe: *Mažosios Lietuvos enciklopedija* (elektroninė versija).
- Norkaitienė M. 2011: *Vietovardinių asmenų pavadinimų (katoikonimų) žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Petrauskas J., Vidugiris A. 1985: *Lazūnų tarmės žodynas*. Vilnius: Mokslas.
- PSRL 1856: *Полное собрание русских летописей VII*. Санктпетербург.
- Smolickaja G. 1976: Смолицкая Г. П. *Гидронимия бассейна Оки*. Москва: Наука.
- Stundžia B. 1995: Prūsai, jų rašto paminklai ir kalba, *Pirmoji prūsų knyga*. Vilnius: Pradai.
- Ulčinaité E. 1996: Apie getų arba gotų kilmę ir istoriją [Jordano „Getikos“ ištraukų vertimas, komentarai]. *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai I*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 160–161.
- Vanagas A. 1970: *Lietuvos TSR hidronimų daryba*. Vilnius: Mintis.
- Vanagas A. 1977: Lietuvių–latvių hidronimų paralelės ir jų arealas, *Lietuvių kalbotyros klausimai* 17, 146–158.
- Vanagas A. 1981: *Lietuvos hidronimų etimologinis žodynas*. Vilnius: Mokslas.
- Vijūkas-Kojelavičius A. 1650: *Historiae Litvanæ Pars prior*. Auctore P. Alberto Wiivk-Kojalowicz. Dantisci.
- VLEe: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* (elektroninė versija).
- Zinkevičius Z. 1994: Lietuvos vardas ir leičiai. *Lituanistica* (4) 20, 59–62.
- Zinkevičius Z. 2006: *Lietuvių tarmių kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Žučkievič V. 1974: Жучкевич В. А. *Краткий топонимический словарь Белоруссии*. Минск: Издательство БГУ.

⁶ Karaliūno išvada, kad „turimais duomenimis nėra nė vieno baltų etnonimo, kuris būtų hidroniminės kilmės“ (Karaliūnas 2015: 490), – abejotina.

MINDAUGAS STROCKIS

Vilniaus universitetas

Lotyniški Lietuvos įmonių pavadinimai, 2013–2019

Nuo 2013 m. gegužės 1 d. iki 2019 m. gruodžio 31 d. registruojant įmonės pavadinimą, buvo privaloma Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK) konsultacija; to reikalavo Juridinių asmenų registro nuostatai.¹ Faktiškai tai buvo kalbos taisyklinumo patikrinimas, nes, gavęs neigiamą VLKK išvadą, Registrų centras pavadinimą atmesdavo. Įmonių pavadinimai galėjo būti ne tik lietuvių, bet ir lotynų ar senąja graikų kalbomis. Tai visiškai suprantama, nes, jei būtų buvę neregistruojami lotyniški pavadinimai, keistoje padėtyje būtų atsidūrusios kai kurios katalikiškos organizacijos, norinčios pasivadinti lotyniškai, pavyzdžiui „Caritas“; be to, kadangi lotynų kalboje yra daug skolinių iš senosios graikų kalbos, lotyniškomis raidėmis perrašyto graikiško žodžio kai kada neįmanoma atskirti nuo lotyniško; taigi pavadinimai galėjo būti kuriami ir senąja graikų kalba. VLKK ekspertas, tikrinęs šiuos pavadinimus, buvo šio straipsnio autorius.

Kol galiojo ši tvarka, naujas lotyniškas pavadinimas Lietuvoje būdavo sukuriamas vidutiniškai kas dvi savaites. Dabar, kai tai nebeprivaloma, savanoriškos konsultacijos į VLKK kreipiamasi tik retkarčiais. Taigi šį lotyniškų pavadinimų tikrinimo laikotarpį galima laikyti pasibaigusia era ir padaryti tam tikrus apibendrinimus. Norėtūsi tikėtis, kad ši patirtis paaiškins, kaip viskas vyko ir kokia prasmė buvo tai daryti.

Būtų neteisinga manyti, kad lotynų kalbos mūsų laikais niekas nebemoka ir lotyniško pavadinimo niekas neįvertins. Nors ir ne tiek daug, kiek ankstesniais amžiais, vis dėlto ją studijuojančių ir išmokstančių yra, ir jiems netaisyklingas žodžių junginys atrodys toks pat netikęs, kartais ir juokingas, kaip ir bet kuria kita kalba. Per visus tuos metus išryškėjo tam tikros lotyniškų pavadinimų tendencijos ir problemos, kurių apžvalga galbūt duos naudos ir naujų pavadinimų kūrėjams.

Pirmoji iš karto pasirodžiusi problema buvo netobula biurokratinė procedūra. Visi pavadinimai, ir lotyniški, ir lietuviški, būdavo pateikiami tam tikra elektronine forma, kurioje nebuvo langelio įrašyti pastaboms. Dėl to, gavus nesuprantamą pavadinimą, jo kūrėjo ketinimą tekdavo bandyti atspėti. Jei toje formoje būtų buvęs bent mažytis langelis norimam pavadinimo vertimui įrašyti, daugybe atvejų būtų buvę visai nesunku pasiūlyti pataisymus; deja, to nebuvo. Visi, kas yra dirbę su biurokratinėmis procedūromis, yra tai patyrę: regis, toks nesudėtingas dalykas procedūrą šiek tiek patobulinti, o praktikoje tai pasirodo visiškai neįmanoma. Vis dėlto kai kurie įmonių steigėjai savo iniciatyva kreipdavosi į VLKK ir tardavosi; tais atvejais jiems pasiūlydavome, kaip taisyti pavadinimą.

¹ Vyriausybės 2012 m. gruodžio 5 d. nutarimas Nr. 1452.

Visus per tą laiką pateiktus pavadinimus būtų galima suskirstyti į kelias grupes. Viena greitai išryškėjusi pavadinimų grupė buvo visai neblogi ir suprantami, tik su nedidelėmis gramatikos klaidomis. Ją pailiustruos keli pavyzdžiai:

„**Ius vivum**“. Pagal steigėjo norą tai turėjo reikšti „Tegyvuoja teisė“, bet lotyniškai pažodžiui pasakyta „gyva teisė“. „Tegyvuoja teisė“ būtų *vivat ius*.

„**Cordis Tibi**“. Pažodžiui čia pasakyta „Širdies Tau“. Jei norėta reikšmės „Širdis (arba širdį) Tau“, būtų *Cor Tibi*. Jei norėta „Tavo širdis“, tai būtų *Cor tuum*.

„**Sanus dentis**“. Akivaizdu, kad čia norėta pasakyti „Sveiki dantys“ arba „Sveikas dantis“, bet pažodžiui išėjo „Sveikas danties“. „Sveiki dantys“ būtų *Sani dentes* arba *Dentes sani*, o „Sveikas dantis“ būtų *Sanus dens* arba *Dens sanus*.

„**Omnio possum**“. Pirmas žodis yra beprasmis, bet akivaizdu, kad čia norėta pasakyti „Viską galiu“. Tai būtų *Omnia possum*.

„**Salve mundi**“. Tikriausiai norėta pasakyti „Sveikas, pasauli“ (kaip angliškai „Hello world“), bet lotyniškai išėjo „Sveikas, pasaulio“ arba „Sveikas, pasauliai“. Jei norėta pasakyti „Sveikas, pasauli“, tada *Salve, munde*; jei „Sveiki, pasauliai“, tada *Salvete, mundi*.

Kita grupė buvo tiesiog nesuprantami pavadinimai. Keletas pavyzdžių:

„**Barba resonare**“. Pažodžiui tai reikštų „Barzda, aidėti“ arba „Barzda, būk aidima“, tik sunkoka pasakyti, ką tai galėtų reikšti. Jei iš tiesų norėta pasakyti „Barzda, aidėk“, tai būtų *Barba, resona*, nors nelengva patikėti, kad kas nors tokio pavadinimo būtų norėjęs. „Barzdos aidas“ būtų *Echo barbae*, „aidinti barzda“ būtų *barba resonans* ir t. t. Jei vis dėlto norėta pasakyti „Skutame barzdas“, tai būtų *Barbas radimus*.

„**Navem morsus**“. Pažodžiui tai reiškia „laivą įkastas“ arba „laivą įkandimas“. *Navis morsus* būtų „laivo įkandimas“, bet ir tai sunku pavadinti prasmingu posakiu, nebent jei įsivaizduotume, kad atplaukė gigantiška jūrų pabaisa ir nukando gabalą laivo.

„**Lumus educaris**“. Žodis *lumus* nereiškia nieko; *educaris* reiškia „esi auklėjamas“. Jei norėta pasakyti „išsilavinimo šviesa“, tai būtų *Lumen educationis*. Jei „auklėtojo pasturgalis“, tada *Lumbus educatoris*.

„**Inter sellas**“. Tai reiškia „tarp kėdžių“. Jei steigėjai to ir norėjo, tebūnie; vis dėlto liko abejonė, ar čia nenorėta pasakyti „tarp žvaigždžių“; tai būtų *Inter stellas*.

„**Vix tua**“. Tai pažodžiui reikštų „vargiai tavo“ (su moteriškosios giminės forma). Taip galbūt galėjo atsakyti romėnų mergina atstumiamam įsimylėjėliui į klausimą „Ar būsi mano?“ Forma *tua* galėtų būti ir niekatrosios giminės daugiskaita; tada kiltų mintis apie mandagią pastabą romėnui, kur nors romėniškoje pirtyje per klaidą bandančiam paimti ne savo daiktus. „Tik jums“ lotyniškai būtų *solum vobis*; „tik tau“ būtų *solum tibi* (galimi ir kiti variantai).

„**Trio ventis nova**“. Pažodžiui tai reiškia „Darbinis jautis vėjams nauja“. Atrodo, kad pavadinimo kūrėjai norėjo pasakyti ką nors panašaus į *trio* „*Nauji vėjai*“. Lotyniškai galima pasakyti „trejybė“ arba „trejetas“, bet tai neturės reikšmės „ansamblis iš

trijų muzikantų“. Taigi, jei pavadinimas būtų rašomas *trio* „*Venti novi*“, tarp kabučiu esanti dalis būtų lotyniška ir reikštų „nauji vėjai“.

„**Amare infinitus**“. Pažodžiui tai reikštų „mylėti, nebaigtas“ arba „karčiai nebaigtas“, bet kažin ar toks ir buvo steigėjų sumanymas. „Mylėti begalybę“ ar „Mylėti tai, kas neturi pabaigos“ būtų *Amare infinitum* ar *Amare infinita*; „Begalinė meilė“ būtų *Amor infinitus*.

Tam tikras sunkumas, kuris iškyla kuriant lotyniškus pavadinimus, yra mėginimas perteikti šiuolaikinį posakį senovine kalba; tai būtų trečioji išryškėjusi grupė. Viskas paaiškės pagalvojus taip: pavyzdžiui, kaip pasakyti „Ortodontijos laboratorija“ Konstantino Sirvydo laikų lietuvių kalba? Pasinaudoję Sirvydo *Dictionarium trium linguarum* esančiais žodžiais, gautume ką nors panašaus į „darbyvietė dantų tiesių“. Arba, pavyzdžiui, kaip pasakyti „efektyvi personalo vadyba“? Sirvydo lietuvių kalba išeitų maždaug „padarus valdžiojimas darbininkų“. Jei sudarytume atitinkamą junginį lotyniškai, *efficax ordinatio apparitionis* ar pan., rezultatas kels minčių apie tinginių tarnų atkaklų varymą prie darbo. Kaip lotyniškai pasakyti ką nors panašaus į „tarptautinis personalas“? Sąvokos „tarptautinis“ ar „užsieninis“ romėnams paprastai nereikšė „iš tų šalių, į kurias lygiuojamės“ ar pan., o labiau „svetimas“ ar net „barbariškas“. Taigi, jei prireiktų lotyniškai pasakyti „tarptautinė personalo kompanija“, tai tinkamai nepavyktų, o parinkus artimiausius pagal prasmę žodžius, romėnui turbūt kiltų mintis apie įtartiną gaują svetimšalių vergų.

Tiesa, mūsų laikais egzistuoja gyvosios lotynų kalbos draugijos, kurių nariai tarpusavyje kalbasi lotyniškai ir sukuria žodžius šiuolaikinėms sąvokoms. Gerai parinkus žodžius, lotyniškai galima daug ir gražiai pasakyti apie šiuolaikinius dalykus, bet vis dėlto ne viską įmanoma pasakyti taip, kad tiktų rimtos įmonės pavadinimui. Keletas vertinti pateiktų pavadinimų tai pailiuosiu.

„**Creativus fabrica**“. Pažodžiui tai reikštų „kūrybinis kalvė“; beveik akivaizdu, kad norėta pasakyti „kūrybinė dirbtuvė“. Suderinus gramatinės gimines, būtų *Creativa fabrica*; gal dar geriau būtų *Officina creativa* (tiesa, žodis *creativus* nėra klasikinės lotynų kalbos žodis; jis retkarčiais pasirodydavo Viduramžių lotyniškuose raštuose, ypač kalbant apie Dievo kūrimo galias, o labiausiai paplito jo vėdiniai naujosios kalbose). Nors posakį *Officina creativa* daugelis mintyse išsiverstų „kūrybinė dirbtuvė“, bet pačioje lotynų kalboje tai tiesiog reikštų „[amatininko] dirbtuvė, kurioje kas nors kuriama“.

„**Aesthetica dentum**“. Akivaizdu, kad norėta pasakyti „dantų estetika“. Ištaisius smulkų gramatinį apsirikimą, antrasis žodis turėtų būti *dentium* (forma *dentum* buvo tik vieną kartą paminėta Marko Terencijaus Varono veikalas „Apie lotynų kalbą“ VIII knygos 68 skyriuje, bet kiti lotynų autoriai vartojo tik *dentium*, taigi tik tokia forma laikoma taisyklinga). Vis dėlto graikiškos kilmės žodis „estetika“ dabartine réikšme paplito tik XVIII a.; lotynų kalboje jo nebuvo. Pradinė graikiško žodžio αἰσθητικὸς reikšmė buvo „juntamas, įmanomas pajusti“ (tai atsispindi, pavyzdžiui, dabartiniame tos pačios šaknies žodyje *anestezija*). Ką pamanytų senovės romėnas,

matydamas iškabą „Aesthetica dentium“? Tikriausiai atpažintų graikišką žodį ir pagalvotų apie dantų jautrumą.

„**Samuraii eventus**“. Pasak steigėjo, tai turėjo reikšti „Samurajaus pramogos“. Žinoma, žodžio *samuraeus* lotynų kalboje paliudyto nėra, bet gerai pagalvojus atrodo, kad, jei romėnai apie samurajus būtų žinoję, tą žodį taip ir būtų užrašę; tik *eventus* nereiškia „pramogos“. Anglų kalboje žodis *event* „įvykis“ dažnai reiškia ir kokį nors pramoginį įvykį (koncertą, priėmimą, puotą ir pan.), bet angliško žodžio lotyniškas prototipas *eventus* dažniau reiškia „galas, pabaiga, išėjimas“, tad pamačius tokį pavadinimą kyla mintis apie charakterį.

„**Scientia limbus**“. Tai reiškia „žinojimas pakraštys“. Beje, *limbus* katalikybės terminologijoje dar gali reikšti tokią ano pasaulio vietą, kuri nėra nei rojus, nei pragaras ir kurią popiežius Benediktas XVI paskelbė nepatikrinta teologine hipoteze (lietuviškai ta vieta vadinosi *atklanės* LKŽe²). Jei pavadinimas turėjo reikšti „žinojimo kraštutinumą, ribą“, tai galėtų būti *extremitas scientiae*; jei „žinojimo aštrumas“ ar pan., tai galėtų būti *acumen scientiae* ir kt.

Ketvirtoji išryškėjusi grupė buvo mėginimas kitų kalbų žodžius pateikti kaip lotyniškus. Kaip žinoma, šiuo metu Lietuvoje egzistuoja noras pavadinti įmones angliškais (ar pseudoangliškais) pavadinimais. Anglų kalboje yra daug skolinių iš lotynų kalbos, kurie parašyti beveik sutampa su lotyniškais prototipais. Taigi, kaip galima nuspėti, kartais buvo siūlomi įmonių pavadinimai, kuriuose angliški (kartais ir itališki) žodžiai buvo pateikiami kaip lotyniški. Retkarčiais gali nutikti taip, kad iš lotyniškos kilmės anglišku žodžių sudarytas pavadinimas raidė raidėn sutaps su tikru lotynišku posakiu (galima sakyti, kad tókiu atveju pavadinimo kūrėjas ištraukia laimingą loterijos bilietą), bet per visus tuos metus toks atvejis buvo tik vienas: „**Superior idea**“ („aukštesnė idėja“). Paprastai prasmingi lotyniški posakiai iš lotyniškos kilmės anglišku žodžių nesusidėsto. Keli pavyzdžiai:

„**Promo versus**“. Abu žodžiai yra lotynų kalbos žodynuose ir, kaip galima įsitikinti, abu turi homonimų; dėl to čia galėtų susidaryti įvairių reikšmių: nuo „išimu eilutes“ iki „sandėliui iššluotas“. Galima spėti, kad pavadinimo kūrėjai čia turėjo galvoje anglišką žodį *promo*. Tai yra XX a. anglų kalboje atsiradęs sutrumpinimas iš žodžio *promotion* (savo ruožtu kilusio iš lotyniško *promotio* „paaukštinimas, iškėlimas“), reiškiantis kokį nors reklamavimą (pavyzdžiui, *promo girls* yra samdytos merginos, kurios slankioja parodose, dalindamos lankstinukus ar pan.). Sakydami *versus*, kūrėjai galbūt turėjo galvoje tiesiog įdomiai skambantį žodį, kuris yra lotyniškas (iš tiesų, kaip minėta, keli homonimai), bet turi reikšmę ir anglų kalboje („prieš“, „lyginant su“; tai yra viena iš lotyniško prielinksnio „link“ reikšmių, išryškėjusi Viduramžių lotynų kalboje). Jeigu vis dėlto čia norėta reikšmės „link viešinimo (iškėlimo, atskleidimo ir pan.)“, tada galėtų būti *Ad promovendum*.

² Žr. <https://ekalba.lt/lietuviu-kalbos-zodynas/>

„**Ars promo**“. Labai panašus daugiareikšmio lotyniško žodžio *promo* pavartojimas kaip ir ankstesniu atveju, siekiant pateikti anglišką žodį kaip lotynišką. Pažodžiui toks pavadinimas galėtų reikšti „menas išimu“, „menas sandėlininkui“ ir kt. Jei vis dėlto norėta prasmingo posakio, tai „Viešinimo (iškėlimo, atskleidimo ir pan.) menas“ būtų *Ars promovendi*.

Šioje grupėje išryškėjo nemažas pogrupis pavadinimų su žodžiu *pro*. Anglų kalboje žodis *pro* (šnekamosios kalbos sutrumpinimas iš *professional*, atsiradęs XIX a.) dabar dažnai vartojamas kompiuterių programų pavadinimuose ir kitur, taigi jį dažnai buvo norima įdėti į imonių pavadinimus (beje, pats žodis *professional* yra kilęs iš lotyniškų šaknų, bet susidaręs tik naujųjų laikų kalbose). Radę lotynų kalbos žodynuose prielinksni *pro* „priešais; dėl, už; vietoj“ ar jaustuką *pro* „ak!“, steigėjai įdėdavo jį į savo pavadinimus, tikėdamiesi, kad pavadinimas dėl to bus pripažintas kaip lotyniškas. Keletas pavyzdžių:

„**Pro digitum**“. Pažodžiui tai reikštų „dėl pirštą“ (su netinkamu linksniu). Jei *pro* laikysime jaustuku, tada tai būtų skausmo šūksnis, maždaug „ak, pirštas!“. Pamačius tokį pavadinimą, kyla mintis apie durimis privertą pirštą, nors galima įtarti, kad čia norėta pasakyti ką nors apie profesionalumą ir skaitmenines technologijas.

„**Pro infra**“. Pažodžiui „dėl žemai“. Galbūt norėta pasakyti ką nors apie profesionalią infrastruktūrą.

„**Master pro consult**“. Labai panašu, kad čia kalbama apie konsultavimo meistrus, bet šis posakis yra tiek pat lotyniškas, kiek „Meistr dėl konsult“ būtų lietuviškas. Angliškų jį irgi sunkoka laikyti.

„**Magister pro**“. Galbūt norėta pasakyti „profesionalus mokytojas“, bet pažodžiui išėjo „mokytojas dėl“. Jei vis dėlto norėta pasakyti „už mokytojus“, tada būtų *pro magistris*.

„**Pro analysis**“. Tikriausiai norėta pasakyti ką nors apie profesionalią analizę, bet lotyniškai tai reiškia „dėl analizė“ (nesuderinti linksniai) arba „ak, analizė!“

Vis dėlto buvo ir gražių pavadinimų, kuriuose prielinksnis *pro* būdavo pavartojamas taisyklingai, kaip tikras lotyniškas prielinksnis. Pora pavyzdžių:

„**Pro bono musica**“. Tai reiškia „už gerą muziką“; formaliai taisyklingas pavadinimas, nors lieka įtarimas, kad gal čia norėta pasakyti „Už gerą muziką“; tai būtų *Pro bona musica*.

„**Pro certo**“. Tai yra visiškai taisyklinga frazė, vartota senovės romėnų autorių, kuri reiškia „iš tikrųjų“, „kaip tikrą dalyką“. Net jei jos paskirtis buvo sugestijuoti reikšmę „tikri profesionalai“, lotynų kalbos požiūriu jai priekiaštų nebūtų.

Kartą buvo pateiktas pavadinimas „**Capo dei capi**“. Visiškai akivaizdu, kad tai yra itališki žodžiai, reiškiantys mafijos boso titulą, bet jis buvo pateiktas teigiant, kad yra lotyniškas. Ką jame matome, jei žiūrime į jį kaip į lotynišką? Matome žodžius „kastruotas gaidys dievai pagautam būti“ (žinoma, atsitiktinis sutapimas).

Paskutinė ir labiausiai džiuginanti grupė buvo visai nepriekaištingi pavadinimai. Kai kurie pavyzdžiai:

„**Viribus unitis**“. „Bendromis jėgomis“. Įprastas posakis, vartotas ir Cicerono.

„**Nocte silenti**“. Tai reiškia „tylią naktį“; tai galėtų būti citata iš Ovidijaus „Metamorfozių“ IV giesmės 84 eilutės (arba ir kitų autorių).

„**Perdurabo**“. Tai reiškia „išstversiu“.

„**Fortes fide**“. „Stiprūs pasitikėjimu (patikimumu, ištikimybe)“.

„**Domus laudis**“. „Šlovės namai“. Gal kiek nekuklu, bet visiškai taisyklinga.

„**Ars bene vivendi**“. „Menas gerai gyventi“. Jokių priekaištų.

„**Aetos Dios**“. Taisyklingas senosios graikų kalbos posakis (ἄετὸς Διός) lotyniško-
mis raidėmis, reiškiantis „Dzeuso erelis“.

„**Cura Te Ipsum**“. „Išgydyk save patį“. Citata iš lotyniškos Biblijos (Vulgatos), Lk 4,23.

„**Mores boni**“. „Geri papročiai“.

„**Mutatis mutandis**“. „Pakeitus tai, kas pakeistina“. Gerai žinomas posakis.

Taip pat verta paminėti porą pavadinimų, kurie nebuvo pateikti tikrinti, bet kuriuos yra tekę Vilniuje matyti. Kartą buvo paskelbtas renginys pavadinimu „**Initium Vilmensis**“. Pasak paaiškinimo, tai turėjo reikšti „Vilniaus pradžia“. Šis pavadinimas neblogai iliustruoja pavojus, kurie tyko mėginant sudėstyti posakį lotynų kalba, prieš tai jos nestudijavus. Atrodo, viskas turėtų būti labai paprasta: jeigu „Vilniaus universitetas“ yra *Universitas Vilmensis*, o „pradžia“ yra *initium*, argi „Vilniaus pradžia“ nebus „Initium Vilmensis“? Deja, ne. „Vilmensis“ čia yra derinamasis pažyminy; paprasčiau tariant, *Universitas Vilmensis* pažodžiui reiškia tarsi „vilnietiškas universitetas“, nes taip įprasta lotynų kalboje. Kadangi žodžio *initium* giminė yra kitokia nei žodžio *universitas*, turi keistis ir būdvardžio giminė. Taigi „vilnietiška pradžia“ būtų *Initium Vilmense*.

Kartą yra tekę matyti odontologijos kliniką „**Dentilegus**“. Pats žodis reiškia „dantų rinkėjas“; jis buvo sukurtas romėnų komedijų autoriaus Plauto ir pavartotas tik vieną kartą jo komedijos „Belaisviai“ 798 eilutėje, kur veikėjas grasina tuos, kas jam trukdys, „paversti dantų rinkėjais“, t. y. išmušti jiems dantis.³ Atrodo, šio pavadinimo kūrėjai turėjo ir išsilavinimo, ir savitą humoro jausmą, nors pacientui tikriausiai norėtųsi, kad dauguma dantų liktų burnoje.

Kartą rimtoje mokslinėje monografijoje yra tekę skaityti, kad cituojamas šaltinis *inter allia* teigia tam tikrus dalykus. Žinoma, čia norėta lotyniškai pasakyti „tarp kitų dalykų“ ir nutiko tik paprasta rašybos klaida: žodis *alia* turėjo būti su *v*iena *l*. Vis dėlto *inter allia* su dviem *-ll-* yra prasmingi lotyniški žodžiai, kurie reiškia „tarp česnakų“. Kokiam nors česnakų ūkiui tai būtų šaunus pavadinimas. Taigi, nors gražų ir taisyklingą lotynišką posakį tikrai malonu matyti, bet kartais galbūt verta pagalvoti, kad

³ Ši komedija yra išversta į lietuvių kalbą: Plautas. *Belaisviai*. Iš lotynų kalbos vertė Jonas Dumčius. *Literatūra* 47(3), 2007, 108–150 arba <https://www.zurnalai.vu.lt/literatura/article/view/7967/5838>

galima gražiai pasakyti ir lietuviškai. Tarp įprastinių iškabų kitomis kalbomis Vilniaus gatvėse tai netgi galėtų atrodyti originaliai ir gaiviai. Be to, taip bus tikrai išvengta minėtos česnakų lysvės.

Ką vis dėlto daryti, jei nusprendėte savo įmonę pavadinti lotyniškai? Minėtas taisyklų reikalavimas dabar panaikintas, tad tikriausiai bus užregistruota praktiškai bet kas, bet jeigu pageidaujate pavadinti įmonę tikra lotynų kalba, galima veikti taip. Jei jūsų pavadinimui tereikia vieno žodžio, jį galima rasti žodynuose (vertimo programomis bent kol kas geriau nepasikliauti). Lotynišką žodį pagal jo lietuvišką reikšmę galima rasti internete Lotynų–lietuvių kalbų tezaure⁴. Radus patinkantį žodį, verta atidžiai perskaityti visą jo aprašymą, kad įsitikintumėte, ar jis neturi nepageidaujamų reikšmės atspalvių. Surasto žodžio aprašymą taip pat verta perskaityti ir anglų ar kitomis kalbomis iš *logeion.uchicago.edu*. Jei reikia pavadinimo iš kelių žodžių (pavyzdžiui, „Tobulybės spindesys“, „Šviesos kariai“ ar pan.), jiems reikės suderinti galūnes. Kaip rodo minėtas *Initium Vilnense* pavyzdys, be lotynų kalbos studijų tai gali nepavykti, tad geriausia būtų paklausti lotynų kalbą studijavusio darbuotojo. Sukūrus pavadinimo projektą, verta jį parodyti VLKK konsultantams (Registru centras skelbia jų telefono numerį), kurie pavadinimą mielai patikrins. Nors, kaip minėta, pagal dabar galiojančią tvarką tai nebeprivaloma, galbūt šia apžvalga pavyko parodyti, kad visai verta tai padaryti.

AURELIJA TAMULIONIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Lietuvos mokyklų rusų ugdomąja kalba mokinių kalbinis paveikslas

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 30 straipsnyje įtvirtinta Lietuvos tautinių mažumų teisė mokytis valstybine ir gimtąja kalba. Lietuva yra viena iš nedaugelio valstybių, suteikianti galimybę tautinių mažumų vaikams visose ugdymo pakopose mokytis gimtąja kalba. Tautinių mažumų švietimas gimtąja kalba sudaro puikias sąlygas Lietuvoje gyvenantiems ir rusų kalba mokyklose besimokantiems mokiniams išsaugoti ir visais lygmenimis vartoti savo gimtąją kalbą. Lietuvoje gyvenantys tautinių mažumų vaikai anksti susiduria su lietuvių kalba – ir tiesiogiai (bendraudami), ir netiesiogiai (matydami užrašus, žiūrėdami televiziją ir pan.). Vėliau, pradėję lankyti mokyklą, nors ir ugdomi mokyklos mokomąja kalba, jie taip pat mokomi valstybinės kalbos, baigę mokyklą laiko tokį patį valstybinės kalbos egzaminą kaip ir lietuviškų mokyklų mokiniai, kuriems lietuvių kalba dažniausiai yra gimtoji.

Straipsnyje, remiantis 2021 m. keliose Lietuvos savivaldybėse: Klaipėdos, Šalčininkų, Vilniaus, Vilniaus rajono ir Višagino, surinktais duomenimis, pristatomi kal-

⁴ Žr. www.thesaurus.flf.vu.lt

bos vartojimo ir pasirinkimo tyrimo rezultatai¹. Kiekybinei analizei buvo pasitelkti 301 mokinio atsakymai, o kokybinei – rusų kalba mokyklose besimokančių vaikų rašytinės kalbos tekstynas, kurį sudaro 20 923 žodžiai. Šiame straipsnyje rusiškai besimokančių mokinių kalbinis paveikslas sudaromas ir nagrinėjamas per šiuos klausimus: kaip kalbama su šeima (namų kalba), kuri kalba ar kalbos pasirenkamos privačioje erdvėje ir už namų ribų.

Šeimos kalba

Viena iš svarbiausių aplinkybių, lemiančių kalbos vartojimą namie, – tėvų kalbos perėmimas. Namų kalba yra tiesiogiai susijusi su šeima, jos tradicijomis, vertybėmis. Vaikui ji yra duota, jis jos nesirenka. Tai ne vieša, o privati kalbos vartojimo sritis, nepriklausanti nuo normų, nekontroliuojama, ja kalbėti yra lengviausia (patogiausia). Lietuvos Respublikos 2021 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenimis², 91,8 proc. rusų tautybės gyventojų nurodė savo gimtąją kalbą pagal tautybę – rusų. Paminėtina, kad 70 proc. Lietuvos rusų sako mokantys lietuvių kalbą kaip kitą (negimtąją): tai didžiausias rodiklis tarp Lietuvos tautinių mažumų.

Norint išsiaiškinti, kuriai kalbai namie skiriama pirmenybė, pirmiausia svarbu suprasti, kas vaikams yra namai. Namus šiuo atveju reikia suvokti ne kaip vietą, bet kaip sąsają, santykius su žmonėmis, kalbančiais ir perduodančiais savo kalbą vaikams nuo ankstyvos vaikystės. Mokinių tekstyno duomenys rodo, kad mokiniai savo tekstuose ypač dažnai mini šeimą, save sieja su ja, rašo, ką kartu veikia, kaip jiems tai svarbu (1); pabrėžia, kad šeima jiems svarbiausia, jie labai myli šeimos narius, dažnai nurodo, kas ją sudaro, pabrėžia šeimos vertybes (2):

1) *Aš Konstancija, gimiau [...] metais Vilniaus mieste, šeimoje kuri daug įvairių tradicijų ir papročių. Kiekvieną subatvakarį (šeštadienio vakaras) mes turim šeimos vakarienę³.*

2) *Turiu didelę šeimą: mama, tėtis, vyresnioji sesuo, močiutės, seneliai ir kiti giminaičiai. Vasarą važiojam į vasarnamį ir linksminamės. Laisvalaikiu einame pasivaikščioti prie jūros, ten vaikštome papludinimiu ir kopose. Man patinka žiūrėti jūroje plaukiančius laivus, skraidančias žuvedras ir albatrosus. Kartais randu gintarą.*

Mokinių buvo prašoma atsakyti į klausimą, *kuria kalba jie dažniausiai kalba namie*. Rusiškų mokyklų vaikai dažniausiai nurodė, kad namie kalba rusų kalba (90 proc.), itin retai namie kalba lietuviškai (1 proc.), o kad vartoja kelias kalbas – rusų ir lietuvių – nurodo tik 5 proc. mokinių, kad kalba lenkiškai, pažymėjo 0,6 proc. mokinių.

¹Duomenys rinkti dalyvaujant Valstybinės lietuvių kalbos komisijos finansuojamame projekte „Lietuvių kalbos prestižas: tautinių mažumų mokyklų mokinių kalbinės nuostatos ir jų ryšys su lietuvių kalbos mokėjimu“.

²Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/gyventoju-ir-bustu-surasymai>

³Citatų kalba netaisyta.

Mokinių amžius įtakos gautiems rezultatams beveik neturi, visose amžiaus grupėse vienodai dažnai vartojama rusų kalba.

Kalbos pasirinkimas bendraujant su draugais gyvai ir socialiniuose tinkluose

Kita mokiniams itin artima ir svarbi aplinka yra jų draugai ir bendraamžiai. Tai sritis, kurioje kalba priklauso ne tik nuo mūsų pačių, bet ir nuo to, kas yra mūsų draugai, kuria kalbą jie kalba. Mokinių tekstuose apie save draugų tema kartojasi beveik kiekviename darbe:

3) *Su draugais aš kalbu rusiškai arba mažai angliškai.*

Mokinių draugų aplinkos analizė rodo, kad daugiausia draugų vaikai turi mokykloje, rečiau apie draugus rašoma pasakojant apie laisvalaikį prie namų. Būreliuose ir pan. su draugais bendraujama irgi rusiškai, t. y. draugų grupei priimtina kalba.

Norint įvertinti mokinių kalbą privačiojoje erdvėje, mokinių buvo prašoma nurodyti, *kuriomis kalbomis dažniausiai bendrauja su draugais ir rašo trumpąsias žinutes (SMS) ir bendrauja socialiniuose tinkluose (Facebook ir kt.)*. Į klausimą, kuria kalba dažniausiai gyvai bendrauja su draugais, didžioji dalis apklaustųjų atsakė, kad *beveik visada* su draugais kalba rusų kalba (net 87 proc.), daug rečiau – lietuvių kalba (13 proc.), o kad *beveik visada* bendrauja angliškai, nurodė tik 1 mokinys. Vertinant tyrimo rezultatus pagal mokinių amžių (klases), paaiškėjo, kad didesnės įtakos kalbos pasirinkimui mokinių amžius neturi. Tyrimo atsakymai apylygiai visose klasėse, daugiausia vaikų (98 proc.) nurodė, kad kalba rusiškai 5 ir 8 klasėse, didžiausia dalis kalbančių su draugais lietuviškai (25 proc.) yra 4 klasėje.

Atsakymai rodo, kad rusų mokomąja kalba besimokantys mokiniai su draugais daugiausia bendrauja rusiškai, ši nagrinėjama sritis beveik sutampa su namų kalba. Įdomu ir tai, kad beveik trečdalis (28 proc.) vaikų vertindami teiginius, kaip dažnai kalba su draugais lietuviškai, nurodė, kad *beveik niekada* su draugais lietuviškai nekalba.

Kita populiarė bendravimo su draugais forma – bendravimas socialiniuose tinkluose. Mokinių buvo paprašyta pažymėti, kaip dažnai jie rašo trumpąsias žinutes ir bendrauja socialiniuose tinkluose rusų, lietuvių, anglų ar lenkų kalbomis. Didžioji dalis (net 80 proc.) apklaustųjų pažymėjo, kad *beveik visada* bendrauja rusiškai, daug rečiau lietuviškai (8 proc.), kad bendrauja *beveik visada* angliškai, nurodė tik 8 proc. mokinių, o 1 proc. mokinių pažymėjo lenkų kalbą. Vertinant tyrimo duomenis pagal klases žymesnių skirtumų taip pat nepastebėta. Iš rezultatų matyti, kad *beveik visada* rusų kalba rašo SMS ir bendrauja socialiniuose tinkluose 8 klasės mokiniai (87 proc.), rečiausiai 3 klasės mokiniai (72 proc.). Lietuviškai rašyti SMS žinutes ir bendrauti socialiniuose tinkluose dažniausiai renkasi 3 klasės mokiniai (13 proc.), rečiausiai 7 klasės mokiniai (4 proc.). Anglų kalbos įtaka rašant SMS ir bendraujant internete

nežymi: dažniausiai (12 proc.) anglų kalbą renkasi 5 ir 7 klasės mokiniai, rečiausiai (2 proc.) – 8 klasės mokiniai.

Taigi tiek kalbant su draugais gyvai, tiek rašant SMS ar bendraujant socialiniuose tinkluose taip pat vyrauja rusų kalba.

Kalbos pasirinkimas kasdienėje vartosenoje

Kalbos pasirinkimas žiūrint filmus. Filmų, įvairių vaizdo įrašų žiūrėjimas, informacijos paieška internete yra itin populiarūs mokinių laisvalaikio veikla, todėl buvo svarbu išsiaiškinti, kuriai kalbai mokiniai teikia pirmenybę. Vaikams patinka žiūrėti filmus kartu su draugais, šeima:

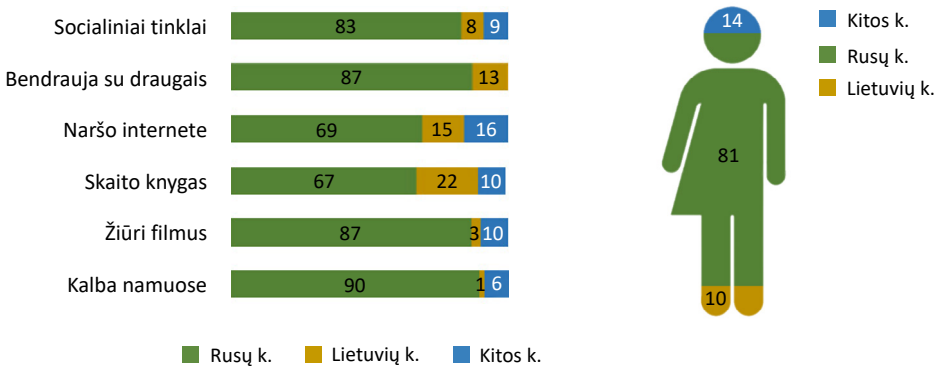
4) *Aš labai mėgstu juokauti ir vaikščioti su draugais žiūrėti filmus.*

5) *Mano šeimoje yra 5 žmonės, mama, tėtis, sėšė, brolis ir aš. Aš mėgstu žiūrėti filmus su šeima.*

Atsakymai į klausimą, kuria kalba mokiniai *beveik visada* žiūri filmus, parodė, kad pasirenkamos įvairesnės kalbos, tačiau irgi vyrauja rusų kalba. 87 proc. mokinių nurodė, kad filmus beveik visada žiūri rusų kalba, 9 proc. pažymėjo anglų kalbą, mažuma nurodė lietuvių (3 proc.) ir lenkų (1 proc.) kalbas. Duomenys pagal amžių taip pat žymesnių skirtumų nerodo. Rečiausiai (64 proc.) rusų kalba pasirenkama žiūrėti filmus 8 klasėje, dažniausiai (83 proc.) 6 klasėje. Anglų kalba filmus dažniausiai žiūri (12 proc.) 4 ir 5 klasių mokiniai, rečiausiai (4 proc.) 3 ir 6 klasių. Lietuviškai filmus dažniausiai žiūri 4 klasės mokiniai (12 proc.), rečiausiai (1 proc.) – 5, 7 ir 8 klasių mokiniai.

Taigi žiūrint filmus vyrauja rusų kalba. Tai galima sieti su keliais aspektais: 1) filmų rusų kalba (tiek vaidybinių, tiek trumpų vaizdo siužetų) pasirinkimo galimybe; 2) vaikai dažnai mini, kad filmus žiūri kartu su šeima arba su draugais, taigi, kuria kalba bendrauja su jais, ta ir žiūri filmus.

Kalbos pasirinkimas ieškant informacijos internete. Dar viena mokiniams patraukli ir dažna veikla – informacijos paieška internete. Mokinių prašyta įrašyti, kuriomis kalbomis jie dažniausiai naršo internete. Iš gautų rezultatų matyti, kad vaikai informacijos internete *beveik visada* ieško trimis kalbomis: didžioji dalis (69 proc.) rusų kalba, lietuvių kalba (15 proc.), anglų kalba (14 proc.) ir pavieniai (2 proc.) lenkų kalba. Vertinant duomenis pagal mokinių amžių esminių skirtumų taip pat nepastebėta. Dažniausiai rusų kalba internete naršo 8 klasės mokiniai (96 proc.), rečiausiai 4 klasės mokiniai (77 proc.). Lietuvių kalba *beveik visada* internete naršo dažniausiai 3, 5, 6 klasės mokiniai (po 23 proc.), rečiausiai 8 klasės mokiniai (8 proc.). Anglų kalba paieška internete dažniausiai vykdoma 5 klasės mokinių (23 proc.), 7 ir 8 klasės (po 22 proc.), rečiausiai informacijos anglų kalba ieško 3 klasės (8 proc.) ir 4 klasės (15 proc.) mokiniai. Vertinant atsakymus matyti, kad iš kitų kalbų jaunesni mokiniai dažniau informacijos internete ieško lietuvių kalba, o vyresni – anglų kalba (išsami informacija 1 paveiksle).

1 pav. Mokyklų rusų ugdomąja kalba mokinių kalbinis paveikslas (proc.)

Kalbos pasirinkimas skaitant knygas. Dar viena svarbi mokinių veikla, susijusi su mokykla, – knygų skaitymas. Įdomu tai, kad daugiau kaip pusė vaikų (66 proc.) nurodė, kad jiems patinka skaityti knygas:

6) *Esu perskaities labia daug knygų rusiškai, lietuviškai ir angliškai*

7) *Aš mėliu skaititi knygas ant rusų kalba ir lietuvių kalba.*

Didžioji dalis, paklausti, kuria kalba skaito, pažymėjo rusų kalbą (net 68 proc.), daug rečiau – lietuvių (22 proc.) ir anglų (8 proc.) kalbas, pavieniai (2 proc.) nurodė lenkų kalbą. Panašūs rezultatai ir pagal mokinių amžių – visose klasėse vyrauja rusų kalba. Lietuviškai knygas skaito 16–29 proc., perpus mažiau – angliškai (2–12 proc.). Pasakytina, kad visomis trimis kalbomis knygas dažniausiai skaito vaikai iki 6 klasės, nuo 7 klasės šis rezultatas mažėja. Pavyzdžiui, tiek rusų, tiek lietuvių kalba dažniausiai knygas skaito 3 ir 4 klasės mokiniai, mažiausiai rusų kalba skaito 7 ir 8 klasėse.

Gauti rezultatai rodo, kad knygų skaitymas yra sritis, kurioje lietuvių kalba pasirinkama kiek dažniau nei atliekant kitokią veiklą. Tokių padėtų turbūt lemia tai, kad vaikai skaito, kas užduodama per kalbų pamokas, todėl natūralu, kad vyrauja rusų ir lietuvių kalbos. Dėl knygų skaitymo lietuvių kalba pasirinkimo įdomu įvertinti atsakymus į prašymą pažymėti, *kaip dažnai skaitai knygas lietuvių kalba*. Kad *kartais* skaito, nurodė apie du trečdalius (62 proc.) mokinių (plg. duomenis: dažnai knygas lietuviškai skaito 22 proc. mokinių), kad *beveik niekada* lietuviškai neskaito, nurodė 16 proc. (plg. kad rusų kalba niekada neskaito, parašė 5 proc. vaikų). Įvertinus knygų skaitymą lietuviškai (*beveik visada* ir *kartais*) rezultatai yra palankūs lietuvių kalbai, nes didžioji dalis vaikų skaito bent jau kartais.

Aptarus kalbines ir kitas aplinkybes, lemiančias rusiškų mokyklų mokinių kalbinę aplinką matyti, kad šie vaikai kalbos požiūriu yra gana homogeniška grupė. Nors lietuvių kalbą jie supranta kaip reikalingą ir įsileidžia į savo kalbinę aplinką, tačiau

tiesios veiklos srityse, kur kalba perimama (namų kalba, iš dalies draugų kalba), tiesios, kur kalbą galima laisvai rinktis (informacijos paieška internete, bendravimas socialiniuose tinkluose ar su draugais, filmų žiūrėjimas, knygų skaitymas), vyrauja rusų kalba. Iš kiekybinio tyrimo paaiškėjo, kad labiausiai lietuvių kalba yra vartojama ieškant informacijos internete ir skaitant knygas.

Apibendrintai galima sakyti, kad rusiškai besimokantys vaikai yra vienakalbiai ir daugiakalbiai, lietuvių kalba jų kasdienybėje vartojama dažniau ar rečiau, o kai kuriais atvejais išvis beveik nevartojama (žr. 1 paveikslą).

Literatūra

Beresnevičiūtė V. 2005: Etninės grupės ir socialiniai kalbos aspektai, *Lietuvos etnologija* 5(14), 113–126.

Pedagogo užrašai

Spausdiname 2023 m. kūrybinio konkurso „Lietuviškos istorijos: pasakojimai apie kalbą“ mokinių grupės II vietos laimėtojos Žydrūnės Bakšenskaitės ir III vietos laimėtojų Justės Karvolytės ir Oskaro Bakšio darbus. Plačiau apie konkursą žr.: Irena Baltakienė (par.). Akšę manęspi, Gimtoji kalba, 2023, nr. 7, p. 24–30.

Mano kalba arba malda

Mano meilė kalba lietuviškai. Mano baimė kalba lietuviškai. Mano tikėjimas kalba lietuviškai. Mano liūdesys kalba lietuviškai. Mano pyktis kalba lietuviškai. Aš meldžiuosi lietuviškai. Mano Dievas su manimi kalba lietuviškai. Aš su savo Dievu kalbu lietuviškai. Siunčiu maldas angelams lietuviškai. Nesvarbu, kad jie supranta bet kurią kalbą. Nesvarbu, kad jie supranta tylą. Bet jie supranta lietuviškai. Mes kalbamės. Jie supranta mane. Aš suprantu juos. Mes kalbamės lietuviškai. Mano malda keliauja lietuviškai. Taip. Mano malda keliauja lietuviškai.

Kalba atsirado vaikystėje. Tėvai, seneliai kalbėjo lietuviškai. Pradėjau ir aš. Man nepatiko. Vis girdėdavau: „r tark aiškiau“, o kai pradėjau eiti į mokyklą, atsirado visi *ai*, *ei* ir *ie*. Reikėjo pradėti mokytis rašyti. Buvo visko. Nuo „treče-

Apdovanojama Žydrūnė Bakšenskaitė.
Aurelijos Baniulaitienės nuotr.

dienio“ iki „trečiadeinio“. Tokia ta gimtoji kalba. Bet mylėti ją vis tiek reikia. Antros tokios nebus. Bent jau šitame gyvenime tai tikrai. Bet kaip priimti? Kaip išmokti? Kaip prisiminti? Kaip kirčiuoti? Kur dėti kablelį? Gal nedėti visai? Nepadėsi – klaida. Padėsi – tai per daug pridėliojai. Suprask, kaip nori. Pagal vieną taisyklę galima nedėti, bet galima ir dėti. Jeigu nepadėsi, vienai mokytojai viskas gerai, kitai – blogai. Ar mes tikrai rašome ta pačia kalba? Vienas klaus, kokia gi tu lietuvių, jeigu klausi: „O kelintadienis šiandien?“, kitas sakys: „Nusiramink, juk tai šnekamoji kalba.“

Kalbu, kaip moku. Visada kalbėjau, kaip mokėjau. Gal nerišliai. Neaiškiai. Bet dauguma suprato. Sako, kad yra pasaulyje viena kalba, kuria susišnekėsi visur. Šypsena. Nesutinku. Retas lietuvis nusišypso. Ir ne tik retas nusišypso, bet dar ir lietuviškai šneka mažuma. Jaunimas gauda madą: vienas sakinytis iš keturių žodžių, bet kažkodėl persipina šiame sakinyje trys kalbos. Anglų. Rusų. Na ir dar lietuvių reikia nepamiršti, nes Lietuvoje gyvenam... Tikriausiai Lietuvoje gyvenam. Atsimenu penktos klasės istorijos vadovėlį, kuriame aiškiai buvo parašyta, kad vienas iš pagrindinių tautos simbolių yra kalba. Mokykloje iki šių dienų dar vis tai primena. Bet mes pamirštame. O gal nebemylime? O, jeigu nebemylime, ko nebemylime? Kalbos? Savęs? Šalies? Ko? Pamirštame tai, kas esame. Iš kur esame. Kas mūsų protėviai. Ir ne. Nekalbu apie kitataučius, kurie atvykę nekalba lietuviškai. Neatsižvelgiant į faktą, kad gyvena jie svetimoje šalyje ir, kaip daugelis pasakytų, privalo mokėti šalies, kurioje gyvena, kalbą. Bet argi neprieštaraujame patys sau? Deklaruojame gimtosios kalbos svarbą, bet kitiems sakome, kad nekalbėtų sava kalba. Šiomis dienomis net kaltiname kalbą. Kokie mes dvideidžiai. Kalbame apie vertybes, kurių neturime. Norime įstatyti kitus į rėmus. Bet patys juose nenorime būti. Negerai. Jeigu žmogus pirmiau pažiūrėtų į save, iš savo akies išsitrauktų šapą, tada ir kito akyje galėtų jo ieškoti. Tikriausiai, kad galėtų. Nepažadu.

Bet kalba yra toks dalykas. O tiksliau, tai turėtų būti toks dalykas. Gražus dalykas. Meile dvelkiantis dalykas. Gėrį nešantis dalykas. Gimtoji kalba. Pirmoji mūsų kalba. Pirmoji mano kalba. Kalba, kuria norėčiau nešti švelnumą ir meilę. Kitaip nepanešiu. O, jeigu ir nešiu, tikrai netoli pavyks nukeliauti. Nors mano angelai ir supranta tylą, bet man patinka, kai pati jiems pasakau tai, kas šiuo metu ant širdies užkriūtę. Tyla yra gera byla. Bet dar ne taip ką supras. Todėl aš kalbu. Aš meldžiuosi. Mano kalba. Mano malda. Kalba ir malda tampa viena. Keliauja. Keliauja iš širdies į širdį. Lietuviškai. Mano lietuviška malda pasiekia angelų širdis ir Dievo ausis. Negalėčiau. Nebent labai norėčiau. Bet negalėčiau. Negalėčiau jokia kita kalba susišnekėti su jais. Net šypsenos kalba. Net tylos kalba. Su tokia meile ir su tokiu liūdesiu. Su tokiu jausmu. Su jausmu, kurį galiu perteikti, kai kalbu sava kalba. Savo gimtąja kalba. Vienintele. Vienintele gimtąja kalba. Meldžiuosi. Vienintele gimtąja kalba aš meldžiuosi. Į Dievo širdį. Lietuviškai.

ŽYDRŪNĖ BAKŠENSKAITĖ

Vilniaus Radvilų gimnazija

Konsultavo mokytoja Daina Alksnė

Apie dvi kalbas – Taisyklingąją ir Netaisyklingąją

Seniai seniai gyveno sesės: Taisyklingoji kalba ir Netaisyklingoji kalba. Vieną dieną jos kartu išėjo laimės ieškoti.

Taisyklingoji ir Netaisyklingoji eidamos sustojo prie ženklų, kuriame buvo rašoma: „Jei pakilsite į viršų, pateksite į Baisiai Taisyklingą pasaulį, o jeigu nusileisite žemyn, pateksite į Baisiai Netaisyklingą pasaulį.“ Taisyklingoji sesė pasuko į viršų, o Netaisyklingoji sesė – žemyn, taip jos pateko į skirtingus pasaulius.

Pasaulyje, į kurį pateko Taisyklingoji kalba, gyveno draugiški, kūrybingi, protingi, skaitantys daug knygų, išsilavinę žmonės. O pasaulyje, į kurį pateko Netaisyklingoji kalba, gyveno kūrybingi, protingi žmonės, bet jie buvo nedraugiški, nesidalino savo išmintimi su kitais.

Taisyklingoji kalba susirado gyvenimo draugą, susilaukė dviejų vaikų ir gyveno gražiai ir dideliame name. Tuose namuose tvyrojo laimė, meilė, džiaugsmas – visi žodžiai, kurie reiškė šilumą ir gyvenimo pilnatvę.

Tai išgirdusi Netaisyklingoji pasipiktino, ją graužė pavydas, todėl iš karto nukeliavo pas savo seserį. Kartėlio jausmo apimta Netaisyklingoji kalba nerimo, tad sugalvojo planą, kaip pakenkti seseriai. Ji pakvietė Taisyklingąją kalbą pasivaikščioti po prekybos centrą ir įkalino sesę valytojų kambaryje. Toji blogietė manė, kad valytoja iš sesers galvos išvalys daugybę gražių žodžių, išplaus, išskalauš visas kalbos gėrybes ir išmes į šiukšlių dėžę.

Tada Netaisyklingoji nusipirko tokius pačius drabužius kaip Taisyklingosios kalbos ir grįžo namo. Ji manė, kad užims Taisyklingosios vietą.

Deja, kitą rytą Netaisyklingoji kalba atsikėlusį pamatė stovinčią sesę, jos vyrą ir Kalbos inspekciją. Netaisyklingosios kalbos sesė paaiškino, kas ir kaip ją išlaisvino. Taisyklingoji kalba negalėjo patikėti, kad jos sesė gali taip padaryti. Netrukus Kalbos inspekcija suėmė Netaisyklingąją kalbą ir išvežė į Kalbos taisyklą.

Kalbos taisykloje Netaisyklingoji kalba suprato, kad nereikia kenkti kitam, nes pats gali nukentėti. Bet nėra to blogo, kas neišeitų į gera! Netaisyklingoji kalba keitėsi – taisė savo blogybes į gražius, skambius žodžius, jos galvoje gimdavo vis daugiau ir daugiau gražių žodžių, o širdyje – gražių jausmų.

JUSTĖ KARVELYTĖ
Alytaus Dzūkijos mokykla

Konsultavo mokytoja Renata Dudzinskienė

Apie dvi kalbas – Taisyklingąją ir Netaisyklingąją

Gyveno kartą dvi kalbos – Taisyklingoji ir Netaisyklingoji. Kalbos ėjo į pasaulį laimės ieškoti ir priėjo kryžkelę. Ten buvo dvi lentelės. Ant vienos lentelės buvo parašyta: „Kas eis į kairę, eis suktybės keliu, turės nenusipėjimą ir spalvingą gyvenimą.“ O ant kitos lentelės buvo parašyta: „Kas eis į dešinę – eis teisybės keliu, turės ir vargo ir džiaugsmo.“ Taisyklingoji kalba nuėjo teisybės keliu, o Netaisyklingoji nuėjo suktybės keliu.

Ėjo, ėjo Taisyklingoji kalba ir priėjo tankų mišką, o Netaisyklingoji kalba tiesiu keliuku nuėjo į Kalbos miestelį. Taisyklingoji kalba pasiklydo giliame ir tankiame miške. Netaisyklingąją kalbą žmonės miestelyje pasitiko su džiaugsmu ir dovanomis, o Taisyklingoji kalba pasiklydusi giliame miške mirtinai išalko ir pradėjo graužti medžio žievę.

Ėjo kalbos ir dar kartą susitiko, Taisyklingoji kalba buvo mirtinai išalkusi, o Netaisyklingoji kalba turėjo pilnas rankas bandelių ir kitų kepinų. Taisyklingoji kalba tarė:

– Duok man bent jau vieną bandelę ar kitą kepinį, padarysiu bet ką.

Netaisyklingoji atsakė:

– Duosiu, bet pirma tu man turi atiduoti penkiolika taisyklingų žodžių.

Taisyklingoji kalba taip ir padarė. Atidavė Netaisyklingajai kalbai penkiolika taisyklingų žodžių, o Netaisyklingoji kalba numetė jai dvi bandeles. Jos susirinko žodžius ir bandeles ir išsiskirstė savais keliais.

Po kelių dienų kalbos vėl prasilenkė miško pakrašty. Taisyklingoji kalba vos nemiršta iš bado, o Netaisyklingoji kalba pilnom kišenėm pyragėlių ir bandelių. Taisyklingoji kalba taria:

– Duok man bandelę ar kitą kepinį, padarysiu bet ką.

Netaisyklingoji kalba atšovė:

– Duosiu, bet tu man turi duoti dvidešimt penkis taisyklingus žodžius, tada gausi bandelę.

Taisyklingoji kalba išsiėmė dvidešimt penkis taisyklingus žodžius ir atidavė Netaisyklingajai kalbai.

Viena susirinko žodžius, kita – bandeles ir išsiskirstė savais keliais. Priėjo Taisyklingoji kalba akmenį ir ant jo užmigo. Kai atsikėlė, šalia pamatė miško paukštelį. Paukštis jai tarė:

– Ei! Ar girdėjai, kad už šešių metrų ir septynių žingsnių gali prieiti stebuklingą taisyklingų žodžių upelį, kuris tave gali pripildyti taisyklingų, gražių, skambių žodžių?

Taisyklingoji kalba nudžiugo ir nutarė nueiti prie upelio pasipildyti taisyklingų žodžių, kurių nemažai išdalino Netaisyklingajai kalbai.

Ji nuėjo šešis metrus ir septynis žingsnius, staiga pliūkst ir įkrito į stebuklingą taisyklingų žodžių upelį. Akimirksniu kalba gavo dešimt tūkstančių taisyklingų žodžių.

Nuėjo Taisyklingoji kalba į Kalbos miestelį, o ten pamatė Netaisyklingąją kalbą, pasirodo, Netaisyklingoji kalba yra žodžių prašanti valkata. Kalbos viena į kitą pasižiūrėjo ir nieko netarusios išsiskirstė savais keliais.

Taisyklingoji kalba gyveno turtingą ir sumanų gyvenimą, o Netaisyklingoji – skurdų, sunkų, varganą... bet lašas po lašo ir toji turtėjo, nes jau nemažai žodžių gražių turėjo...

OSKARAS BAKŠYS

Alytaus Dzūkijos mokykla

Konsultavo mokytoja Renata Dudzinskiene

Kronika

Konferencijos

Spalio 19–20 d. Lietuvių kalbos institute (LKI) vyko konferencija „**Moksliniai, administraciniai ir edukaciniai terminologijos lygmenys**“. Tai šiame institute veikiančio Terminologijos centro organizuojamas mokslinis renginys, tokiu pavadinimu rengiamas jau penktą kartą. Konferencija – tarptautinė, taigi ir šiemet joje dalyvavo ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių terminolוגai. Vieniems atvykus į Vilnių, kitiems prisijungus internetu, per dvi dienas iš viso perskaityta kone keturios dešimtys pranešimų – 39.

Pranešimai daugiausia skaityti anglų kalba, bet abi dienas būta ir po konferencijos dalį, vadinamąją sekciją, kurioje savus tyrimus pristatė lietuvių terminolוגai. Čia pirmiausia juos ir norėtusi aptarti, juolab kad jų, kaip aiškėjo, esama išties novatoriškų, tyrėjų einama dar nepramintu ar veik nepramintu keliu.

Antai vienės kalbės dalies žodžių virtimas kitos kalbos dalies žodžiais (pavyzdžiui, būdvardžių – daiktavardžiais) – morfologijos ar leksikologijos specialistų nagrinėjamas reiškinys, bet Lina Rutkienė (LKI) į jį pamėgino pasižiūrėti kaip terminolוגė. Pasiremdama architektūros ir statybos terminais, pavyzdžiui, *areštinė*, *žeminė*, *kareivinės*, *gyvenamoji* ar *tridantis*, ji konferencijoje nagrinėjo daiktavardėjimą terminijoje. Jurgita Mikelionienė (KTU) terminolוגų dėmesį atkreipė į kitą reiškinį – deminutyvinių terminų vartojimą. Nors mažiabinės reikšmės žodžius įprasta nagrinėti kaip šnekamosios kalbos, grožinės literatūros faktą, mokslininkė atkreipė dėmesį, kad vartojama ir deminutyvinių terminų (pavyzdžiui, *ausies būgnelis*), ir pateikė jų pavyzdžių iš interneto svetainės „Mokslo ir technologijų pasaulis“.

Iš tikrinių žodžių ar su tikriniais žodžiais padaromi terminai, vadinami eponiminiais terminais, viename kitame lietuvių terminolוגų

straipsnyje yra panagrinėti, tačiau nebuvo nagrinėta eponiminė aprangos terminija. Ją šioje konferencijoje apžvelgė Aušra Rimkutė-Ganusauskienė (LKI). Tokie aprangos terminai randasi ne lietuvių kalboje (pavyzdžiui: *tiulis* – pagal Prancūzijos miesto Tiulio pavadinimą; *kerza* – pagal Anglijos kaimo Kerzis pavadinimą), bet tam tikrais atvejais yra vieninteliai terminai, vartojami lietuvių aprangos terminijoje.

Lietuvių pranešėjų liestos ir kitos, dažniau nagrinėjamos terminų vartojimo sritys, bet į jų terminus pažvelgta naujais rakursais. Štai nors teisės terminus įprasta nagrinėti remiantis dokumėntais ar teisės terminų žodynais, Dalia Gedzevičienė (Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas) juos apžvelgė remdamasi „Tarptautinių žodžių žodynu“ (2013) ir svarstė, ar ši žodyną galima vertinti kaip patikimą teisės terminijos šaltinį. Taip pat iškėlė klausimą, kad šios srities terminais reikėtų laikyti ne tik daiktavardžius, bet ir veiksmažodžius, tokią nuomonę grįsdama faktu, kad teisės praktikoje neįmanoma išsiversti be veiksmažodžių, neturinčių daiktavardinio „porininko“. Išsamiai medicinos terminiją tirianti Palmira Zemlevičiūtė (LKI), šįkart objektu pasirinkusi vieną, bet kelioms sritims atstovaujantį terminą *depresija*, remdamasi itin gausiu jo vartojimo kontekstu, siekė pateikti atsakymą į klausimą, ar šis žodis (plg. tekstyno pavyzdžius *Mirkau giliame depresijos liūne*; *Krentu į gilią depresijos bedugnę*; *Ten bankai drastiškai mažina kredito prieaugį, vyksta vartojimo depresijos scenarijus*), yra daugiau ar mažiau determinologizavęsis, t. y. vartojamas pakitusia terminine réikšme, ar vis dėlto – kaip terminas.

Šios konferencijos apžvalgos autorė, taip pat atstovavusi LKI, pristatė į makroekonomikos terminiją orientuotą tyrimą, kuriuo siekta išsiaiškinti terminų sinonimijos priežastis. Kad terminų sinonimija – terminolוגams ypač rūpimas reiškinys, rodė ir dar du lietuvių mokslininkų

tyrimai, pristatyti angliškojoje konferencijos sekcijoje. Asta Mitkevičienė (LKI), pasiremdamas dviem terminų žodymais, kėlė įdomų teorinį klausimą, kaip sinonimija susijusi su termino leksinėmis ypatybėmis. Sigitos Rackevičienės (MRU) pranešimas buvo labiau nukreiptas į praktiką – ji kalbėjo apie kartu su Liudmila Mockiene ir Andriumi Utka atliktą anketinį tyrimą, kuriuo siekta išsiaiškinti, kuriems kibernetinio saugumo terminams teiktų pirmenybę įvairios respondentų grupės (studentai, tos srities specialistai ir kt.).

Dar trims lietuvių terminologų pranešimais gręžtasi į ankstesnių laikotarpių terminiją ar terminologiją. Tiesa, Alvydo Umbraso (LKI, VLKK) apžvelgta praeitis – ne tokia ir sena. Tai Lietuvos Respublikos terminų banko teisinio pagrindo dvidešimtmetis (prieš 20 metų priimtas įstatymas, numatantis lietuviškojo Terminų banko kūrimą, tvarkymą ir naudojimą). Pranešėjas apžvelgė Terminų banko raidą, jo veiklos reglamentavimo ir turinio pokyčius, paliesdamas ir kylančias problemas. Į labiau nutolusią terminų tvarkybos praeitį – laikotarpį, kai internetinių terminijos tvarkybos galimybių dar nebuvo, klausytojus nukėlė Regina Kvašytė, lietuvių ir latvių terminijos, terminologijos, terminografijos tyrėja. Ji apžvelgė XX a. pirmos pusės latvių terminografiją ir atskleidė, su koku įkarščiu ir entuziazmu tuolaik Latvijoje rūpintasi leisti terminų žodynus. O Albina Aukšoriūtė (LKI) nukėlė ir dar šimtmečiu seniau, į XIX a. vidurį, kai Kretingės vienuolyno pamokslininkas, žemaičių raštijos veikėjas ir lietuvių kultūrinio sąjūdžio dalyvis Jurgis Ambraziejus Pabrėža baigė rašyti veikalą „Taislius augyminis“ (1843). Pranešime iliustratyviai papasakota apie Pabrėžos taikytą botanikos terminų kūrimo būdą terminologizavimą – kalboje jau esamų žodžių panaudojimą terminijai (pavyzdžiui, *alksnis, beržas, eglė, nendrė, raskila*).

Terminijos ar terminologijos istorijos klausimai nagrinėti ir kitų šalių terminologų. Įdėmus žvilgsnis į istoriją – tąsos garantas ir saugiklis, leidžiantis išvengti poreikio dviratį išrasti kas kart vis iš naujo. Ne tik terminijos istorijos, bet

ir šalies istorijos vertinimo svarbą išskėlė Lijos Karosanidzės ir Lindos Giorgadzės pranešimas apie Sakartvelo dažnytinius terminus. Vengrijos atstovė Agota Foris (Ágota Fóris), dalyvaudanti jau ne pirmoje konferencijoje, pranešime apžvelgė Vengrijos terminologijos istoriją nuo pat užuomazgų, kreipdama dėmesį tiek į terminologijos mokslą, tiek į terminologinę veiklą. O ypač istorinio aspekto svarbą išryškino Marrijos Terezos Dzanolos (Maria Teresa Zanola, Italija) pranešimas: terminija ir terminologija atskleidžianti žinias apie visuomenę, jos kultūrą, gyvavusias tradicijas, iš jų galima spręsti apie minties ir žodyno raidą.

Išsamiai apžvelgti visus kitų šalių atstovų pranešimus čia nėra galimybių, nes jų gyvai ar nuotoliu perskaityta net 30. Taigi, bus apžvelgiamos tik pagrindinės įvairių šalių pranešėjams (o jų būta ne tik iš Europos šalių, bet ir iš Kanados, Brazilijos, Kolumbijos) rūpėjusios temos.

Jau ne pirmą konferenciją atskleidžia terminologų domėjimasi daugiakalbiais ar vienakalbiais tekstynais, su jų atsiradimu susidariusiomis terminų tyrimo galimybėmis. Tekstynai išryškino, kad ta pati sąvoka įvairiose kalbose, taip pat ir toje pačioje kalboje įvardijama gero kai nevienodai, o tai nulėmė gausius šios įvairovės (variantiškumo) tyrimus. Variantiškumo reiškinį, bylojantį apie nevienodą tikrovės suvokimą ir įvardijimą, konferencijoje nagrinėjo Ispanijos mokslininkė Pilar Leon Arauz (Pilar León Araúz) ir Brazilijos atstovės Beatris Kurti-Kontesoto (Beatriz Curti-Contessoto) ir Talita Serpa (Talita Serpa).

Mari-Klod L'Hom (Marie-Claude L'Homme, Kanada) pranešimas parodė, kad vis aktualesnis tampa ne tik terminų variantiškumo, bet ir daugiareikšmiškumo, arba polisemijos, reiškinys: tuo pačiu terminu įvardijamos nors susijusios, bet skirtingos sąvokos. Dvi pranešėjos svarstė metaforizacijos, arba metaforinių terminų kūrimo, reiškinį. Rėka Šojom (Réka Solyom, Vengrija) teisės srities konceptualiąsias metaforas vertino teigiamai, o Ketlina Jervė (Kätlin Järve, Briuselis) aptardama, kaip metaforiniai terminai perteikiami verčiant Europos Sąjungos

teisės aktus, rodė, kad bent jau verčiant į estų ir italų kalbas angliškai teisės aktų terminijai būdingo metaforiškumo vengiama. Kita vertus, daugeliui kultūrų suprantamų metaforų keisti nesiekama. Tiek ES teisės aktų terminijos, tiek apskritai terminų vertimui skirtų pranešimų konferencijoje būta ir daugiau, o tai rodo, jog terminų perteikimo kitomis kalbomis klausimas nuolat aktualus.

Skirta dėmesio ir patiems tekstynams, nes jie ne tik išryškina jau minėtą terminų variantiškumo reiškinį, bet ir teikia įvairių kitų terminijos tyrimo galimybių. Remdamosi jais Vengrijos tyrėjos Ėva Katalina Varga (Éva Katalin Varga) ir Katalina Fogaraši (Katalin Fogarasi) analizavo per globalinę pandemiją pasireiškusį medicinos terminų determinologizacijos reiškinį, o Ukrainos atstovė Marija Onyščiuik tekstynus vertino kaip šaltinį karo medicinos terminijai tirti.

Taip pat skirta dėmesio terminijos tvarkybos šaltiniams – terminų bazėms ir terminų žodynams. Lietuviškąją terminų bazę, kaip jau minėta, pristatė Alvydas Umbrasas, o Gunhildur Stefánsdóttir (Gunnhildur Stefánsdóttir, Islandija) palygino dvi Islandijos terminų bazes, atsiradusias iš skirtingų paskatų – poreikio į islandų kalbą išsiversti ES teisės aktų terminus ir poreikio saugoti kalbą. Barbara Hainiš (Barbara Heinisch, Austrija) teikė siūlymų, kaip padaryti, kad terminų bazės būtų kuo patogesnės vartotojams. Kad rūpi ne tik terminų bazių plėtojimo galimybės, bet ir tradicinių terminijos tvarkybos įrankių – terminų žodynų tradicija, šiųmetėje konferencijoje liudijo Sakartvelo tyrėjų pranešimai: viename jų pristatytas iliustruotasis avia-

cijos terminų žodynas (Marinė Osadzė, Natela Muzašvili, Robertas Chačidzė, Važa Kelichašvilis), kitame svarstyta, ko reikia norint parengti gerą technikos terminų žodyną (Manana Erkomaišvili, Nino Datešidzė), dar viename pranešime minėtas rengiamas bažnytinių terminų žodynas (Lija Karosanidzė, Linda Giorgadzė).

Tiesiogiai į terminų tvarkybą buvo orientuotas latvių pranešėjų Dacės Šostakos (Dace Šostaka), Jurio Borzovo (Juris Borzovs) ir Janio Zuterio (Jānis Zuters) pranešimas, atskleidžiantis siekį palengvinti Latvijos terminologijos komisijos darbą. Svarstant terminų tvarkybos problemas, paprastai neapeinamas ir jų standartizavimo klausimas. Standartų vertinimas, kaip aiškėja ir iš šiemetinės konferencijos, prieštaringas. Informacijos ir dokumentacijos terminus reguliuojantis ISO 5127 standartas Akselio Emerto (Axel Emert, Vokietija) įvertintas teigiamai, bet Prancūzijos ir Lenkijos atstovų Fransua Berkmano (François Berkman), Michalo Viečorovskio (Michał Wieczorowski), Maksanso Bižerelio (Maxence Bigerelle) parengtame pranešime apie plėvelių paviršius įvardijančius terminus teigta, kad terminų klasifikacijos sistemos terminai mažai tevartojami ir netikslūs.

Konferencijoje būta ir į edukologinį lygmenį orientuotų pranešimų, rodančių, kad terminologams rūpi ne tik tiriamasis darbas, terminų tvarkyba, bet ir terminologijos mokymas, arba ateities terminologija. Pranešėjai iš Kolumbijos, Ispanijos, Vengrijos ir kitų šalių pasakojo apie skaitomus terminologijos kursus, kokiomis naujovėmis jie papildomi, kaip ieškoma tinkamos metodikos.

RAMUNĖ VASKELAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

Lietuvių kalbos instituto svetainėje www.lki.lt skelbiami nauji veikalai:

- Daivos Šveikauskienės mokslo studija „**Lietuvių kalbos gramatikos kompiuterizavimas**“, Violetos Meiliūnaitės, Danguolės Mikulėnienės, Agnės Čepaitienės, Lauros Brazaitienės, Nijolės Tuomienės mokslo studija „**Lietuviškumo (savi)raiška Šalčininkų rajone: aplinkybės ir galimybės**“, Ramunės Vaskelaitės mokslo studija „**Makroekonomikos terminija: sinonimijos priežastys**“, Jolitos Urbanavičienės ir Latvijos universiteto doktorantės Janos Tapertės monografija „**Lietuvių ir latvių kalbų sonantų lyginamasis akustinis ir perceptyvinius tyrimas**“.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija

Nutarimas

Dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 48 „Dėl valstybių pavadinimų“ pakeitimo

2023 m. lapkričio 30 d. Nr. N-4 (202)

Vilnius

Valstybinė lietuvių kalbos komisija n u t a r i a:

Pakeisti Valstybių pavadinimų sąrašą, patvirtintą Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 26 d. nutarimu Nr. 48 „Dėl valstybių pavadinimų“:

Skiltyje „Valstybių pavadinimai. Ilgieji (oficialieji)“ išbraukti pavadinimą „Nepālo Federācinė Demokrātinė Respublika“ ir vietoj jo įrašyti „Nepālas“.

Nutarimas

Dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gegužės 2 d. nutarimo Nr. 54 „Dėl valstybių sostinių pavadinimų“ pakeitimo

2023 m. lapkričio 30 d. Nr. N-5 (203)

Vilnius

Valstybinė lietuvių kalbos komisija n u t a r i a:

Pakeisti Valstybių sostinių pavadinimų sąrašą, patvirtintą Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gegužės 2 d. nutarimu Nr. 54 „Dėl valstybių sostinių pavadinimų“:

Skiltyje „Oficialieji valstybių pavadinimai“ išbraukti pavadinimą „Gajanos Respublika“ ir vietoj jo įrašyti „Gajanos Kooperacinė Respublika“, išbraukti pavadinimą „Islandijos Respublika“ ir vietoj jo įrašyti „Islandija“, išbraukti pavadinimą „Nepalo Federacinė Demokratinė Respublika“ ir vietoj jo įrašyti „Nepalas“.

Komisijos pirmininkė

Violeta Meiliūnaitė

2024 metais sukanka

sausis

- 2 d. – prieš 90 m. Nemunaitėje (Alytaus r.) gimė vertėjas **Algimantas Gudaitis**.
– 80 m. kalbos kultūros specialistei, leksikos raidos tyrėjai **Vidai Rudaitienei** (g. Saugonių k., Vilkaviškio r.).
- 5 d. – prieš 85 m. Kazlų Rūdojė gimė kalbos kultūros specialistas, ilgametis „Mūsų kalbos“ ir „Gimtosios kalbos“ redaktorius, LKD garbės pirmininkas **Aldonas Pupkis**.
- 8 d. – 80 m., kai Medėniuose (Utenos r.) gimė vertėjas **Povilas Gasiulis**.
- 10 d. – 70 m. dialektologei, kalbos kultūros specialistei **Nijolei Linkevičienei** (g. Marijampolėje).
- 14 d. – prieš 160 m. gimė švedų kalbininkas, lietuvių istorinės akcentologijos tyrėjas **Torė Torbjornsonas** (Tore Torbiörnsson) (m. 1948 02 25).
- 18 d. – 90 m., kai Stūčiuose (Utenos r.) gimė terminologas **Kazimieras Gaivenis** (m. 2003 07 11).
- 27 d. – prieš 100 m. Baganskuosė (Kazlų Rūdės sav. t.) gimė vertėjas, kalbininkas, redaktorius **Jonas Žemaitis** (m. 1998 12 26).

vasaris

- 1 d. – prieš 130 m. Bučiūnuose (Joniškio r.) gimė kalbininkas, vienas iš LKD kūrėjų, pulkininkas leitenantas **Jonas Martynas Laurinaitis** (m. 1966 09 25).
- 4 d. – 70 m., kai Tomsko sr. (Rusija) gimė kalbininkė, vertėja Birutė **Žindžiūtė-Michelini**.
- 5 d. – prieš 80 m. Kėdaičiuose gimė vertėja **Violeta Tauragienė**.
– 80 m., kai Kvietkinėje (Kalvarijos sav. t.) gimė vertėjas **Vitas Agurkis** (m. 2018 12 25).
- 17 d. – prieš 95 m. Liūkmenyse (Ignalinos r.) gimė dialektologė, žodynininkė, vertėja **Jadvyga Kardelytė**.
- 26 d. – 70 m., kai Pasvalyje gimė vertėja, redaktorė **Vitalija Malinauskienė**.

kovas

- 1 d. – prieš 100 m. Pagiriuosė (Kau-no r.) gimė tautosakininkas, patarlių ir priežodžių tyrėjas **Kazys Grigas** (m. 2002 12 03).
- 6 d. – prieš 90 m. gimė lenkų slavistas ir baltistas **Michalas Kondratiukas** (Michał Kondratiuk).
- 7 d. – 95 m., kai Seirijuose (Lazdijų r.) gimė sintaksės ir stilistikos specialistas **Antanas Rasimavičius**.
- 13 d. – prieš 60 m. Nairiuose (Pasvalio r.) gimė kalbininkas, kultūros veikėjas **Bronius Maskuliūnas**.
- 16 d. – prieš 175 m. gimė vokiečių kalbininkas, indoeuropeistas, baltistas **Karlas Frydrichas Kristianas Brugmanas** (Karl Friedrich Christian Brugmann) (m. 1919 06 29).
- 17 d. – 125 m., kai gimė šveicarų kilmės JAV kalbininkas, germanistas, baltistas **Alfredas Senas** (Senn) (m. 1978 02 09).
- 21 d. – 90 m. nuo poeto, vertėjo **Albino Bernoto** gimimo (g. Urviniuosė, Šakių r., m. 2012 02 14).
- 26 d. – prieš 125 m. Subačiuje (Kūpiškio r.) gimė kalbininkas, leksikologas, kalbos kultūros specialistas, vienas iš Lietuvių kalbos draugijos kūrėjų **Pranas Skardžius** (m. 1975 12 18).
- 29 d. – 160 m., kai Mařtynaičių k. (Kretin-gos r.) gimė lietuvių kalbos teisių gynėjas, lietuvių kalbos pradžiamokslio autorius **Ignotas Šoparas** (m. 1931 12 15).

balandis

- 1 d. – 90 m., kai Antagavės k. (Ignalinos r.) gimė kalbininkė **Elena Oginskienė**.
- 2 d. – prieš 90 m. Marijampolėje gimė lituanistė, mokomųjų leidinių autorė **Ina Jūratė Sirtautienė**.
- 3 d. – 80 m. nuo germanisto, vertėjo, fonetikos specialisto **Alfonso Tekoriaus** gimimo (g. Medingėnuose, Plungės r.).
- 13 d. – 60 m. vertėjai, kalbininkei **Jūratei Navakauskienei** (g. Vilniuje).

- 15 d. – 120 m., kai Pálulaičiuose (Šilūtės r.) gimė vardyno ir leksikos tyrėjas **Kazys Alminas** (m. 1986 06 07).
- 17 d. – 100 m., kai Pėlekonyse (Prėnų r.) gimė JAV lietuvių kalbininkas baltistas ir lituanistas **Antanas Klimas** (m. 2016 09 18).
- 18 d. – prieš 90 m. Geistėniuose (Ignalėnos r.) gimė stilistikos specialistas **Juozas Abaravičius** (m. 2003 03 14).
- 21 d. – 120 m., kai Papilėje (Akmėnės r.) gimė žodynininkas, vertėjas **Chackelis Lemchenas** (m. 2001 11 11).
- 22 d. – 300 m. nuo vokiečių filosofo, lietuvių kalbos teisių gynėjo **Imanuelio Kanto** gimimo (m. 1804 02 12).
- 29 d. – 60 m., kai Vilniuje gimė sintaksininkas **Artūras Judžentis**.
- 30 d. – 60 m. tekstologėi, senosios raštijos tyrėjai **Romai Bončkutei** (g. Telšiuosė).

gegužė

- 7 d. – 80 m., kai Čiöbiškyje (Širvintų r.) gimė vertėjas ir rašytojas **Teodoras Četrauskas**.
- 9 d. – prieš 60 m. Gilvėčių k. (Šiaulių r.) gimė žodžių darybos, variantiškumo ir sinonimijos tyrėja, teksto lingvistikos specialistė **Jolanta Vaskelienė**.
- 10 d. – 75 m., kai Vetėgaloje (Anykščių r.) gimė vertėja **Zita Marienė**.
- 11 d. – 100 m., kai Stragūtėje (Tauragės r.) gimė gramatikos specialistė **Zelma Mėta Dumašiūtė** (m. 2002 12 24).
- 14 d. – prieš 150 m. Notiniškiuose (Radviliškio r.) gimė matematikas, rašytojas, ilgametis Vilniaus lietuvių Vytauto Didžiojo gimnazijos direktorius **Marcelinas Šikšnys** (m. 1970 08 15).
- 80 m., kai Peterburge gimė baltistas, prūsų kalbos tyrėjas **Letas Mykolas Palmaitis**.
- 15 d. – prieš 70 m. Pašvitinyjė (Pakruójo r.) gimė vertėjas, literatūrologas **Vytautas Bikulčius**.

- 15 d. – 80 m., kai Darsúniškio k. (Kaišiadorių r.) gimė kalbininkė, mokomųjų leidinių autorė **Dalia Pūrienė** (m. 2022 07 20).
- 18 d. – prieš 70 m. Chužire (Irkutsko sr., Rusija) gimė lituanistė ir baltistė **Laimutė Baludė** (Balode).
- 70 m., kai Panevėžyje gimė vertėjas, redaktorius **Vilmantas Vilkončius** (m. 2015 12 11).
- prieš 60 m. Drúskininkuose gimė senosios lietuvių literatūros tyrėja, vertėja **Eglė Patiejūnienė** (m. 2017 07 21).
- 19 d. – 150 m., kai gimė šveicarų baltistas ir lituanistas, „Lietuvių rašomosios kalbos žodyno“ vyr. redaktorius **Maksas Nydermanas** (Max Niedermann) (m. 1954 01 12).
- 20 d. – prieš 400 m. Tilžėje (dab. Sovetskas) gimė Mažosios Lietuvos raštijos kūrėjas, žodynininkas **Frydrichas Pretorijus** (m. 1695 02 27).
- 31 d. – 85 m. vertėjui, literatūrologui, pedagogui **Gražvydui Kirvaičiui** (g. Rumokuosė, Vilkaviškio r.).

birželis

- 3 d. – prieš 100 m. Baftninkuose (Vilkaviškio r.) gimė prozininkas, poetas, vertėjas **Albinas Baranauskas** (m. 2013 02 17).
- 4 d. – 90 m., kai Surgičiuose (Marijampolės r.) gimė vertėjas, vertimo teoretikas **Kazimieras Juozas Ambrasas-Sasnavas** SJ (m. 2023 04 08).
- 5 d. – prieš 60 m. Tvañkiškių k. (Kauno r.) gimė akcentologijos ir dialektologijos specialistė **Asta Kazlauskienė**.
- 12 d. – 70 m., kai Kaupų k. (Pásvalio r.) gimė dialektologė, ilgametė Lietuvių kalbos draugijos valdybos pirmininkė **Genovaitė Kačiuškienė**.
- 17 d. – prieš 160 m. gimė rusų kalbininkas, lietuvių kalbos teisių gynėjas **Aleksejus Šachmatovas** (m. 1920 08 16).
- 20 d. – prieš 100 metų Mišiškėse (Alytaūs r.) gimė lietuvių bendrinės kalbos istorijos, senosios raštijos tyrėjas **Jonas Palionis** (m. 2021 12 14).

22 d. – prieš 80 m. Kraštuosė (Anykščių r.) gimė klasikinės filologijos specialistė, vertėja, literatūrologė **Dalia Dilytė-Staškevičienė**.

liepa

3 d. – prieš 80 m. Šiauliuose gimė filosofas, logikos ir semantikos tyrėjas **Rolandas Pavilionis** (m. 2006 05 10).

18 d. – prieš 100 m. Kreščionių k. (Rokiškio r.) gimė vertėjas, enciklopedininkas **Feliksas Jukna** (m. 2000 04 04).

20 d. – 50 m. vardyno tyrėjai, redaktorei **Nerijai Jodelienei** (g. Kaugiriuosė, Pagėgių sav. t.).

24 d. – 160 m., kai Paežeriuosė (Vilkaviškio r.) gimė prozininkas, vertėjas, lietuvių teisės terminijos kūrėjas **Antanas Kriščiukaitis-Aišbė** (m. 1933 10 30).

25 d. – 100 m. nuo vertėjo **Vytauto Visocko** gimimo (g. Kairiškėlėse, Kaišiadorių r., m. 2014 07 20).

rugpjūtis

1 d. – 90 m., kai gimė šveicarų kalbininkas, baltų ir slavų santykių tyrėjas **Janas Pėteris Locheris** (Jan Peter Locher) (m. 2021 01 23).

10 d. – 150 m., kai Užulėnio k. (Ukmergės r.) gimė publicistas, vertėjas, Lietuvos Respublikos prezidentas **Antanas Smetona** (m. 1944 01 09).

12 d. – prieš 90 m. Buivėnuose (Kūpiškio r.) gimė vardyno tyrėjas ir duomenų rinkimo organizatorius **Aleksandras Vanagas** (m. 1995 04 13).

13 d. – prieš 125 m. Kelmáičiuose (Lazdijų r.) gimė fonetikos specialistė **Elzbieta Mikalauskaitė** (m. 1970 05 09).

14 d. – 90 m. nuo literatūrologės **Elenos Bukelienės** gimimo (g. Kungiuosė, Telšių r., m. 2006 12 25).
– 60 m., kai Šiauliuose gimė vertėja, rašytoja **Dalia Staponkutė**.
– 60 m. vertėjai, literatūros apžvalgininkei **Rasai Drazdauskienei** (g. Vilniuje).

15 d. – 75 m., kai Vieکشniuose (Mažeikių r.) gimė baltistė, prūsų vardyno specialistė **Grasilda Blažienė**.

29 d. – prieš 100 m. gimė rusų kalbininkas, baltų ir slavų santykių tyrėjas **Jurijus Otkupščikovas** (m. 2010 09 25).

rugsėjis

7 d. – prieš 75 m. Palėnuose (Radviliškio r.) gimė sintaksininkas, kalbos kultūros specialistas **Gintautas Akelaitis** (m. 2020 08 02).

28 d. – 125 m., kai Rušišėkėse (Kaišiadorių r.) gimė kalbininkas, vertėjas **Viktoras Kamantauskas** (m. 1951 11 01).
– prieš 85 m. Vidiškiuose (Ukmergės r.) gimė dialektologė, vertėja **Žaneta Ona Urbanavičiūtė-Markevičienė**.

spalis

3 d. – prieš 125 m. gimė danų kalbininkas, glosematikos, arba Kopenhagos, mokyklos įkūrėjas, baltistas **Luis Trolė Jelsmlevas** (Louis Trolle Hjelmslev) (m. 1965 05 30).

5 d. – prieš 70 m. Nerimdaičių k. (Telšių r.) gimė dialektologė, fonetikos specialistė **Regina Kliukienė**.

7 d. – 50 m. kalbininkei **Silvijai Papaurėlytei-Klovienei** (g. Rokiškyje).

12 d. – 60 m., kai Vilniuje gimė žodynininkė, lietuvių kalbos morfologijos tyrėja **Daiva Murmulaitytė**.

17 d. – prieš 130 m. gimė šveicarų kalbininkas, klasikinės filologijos specialistas, vienas iš „Lietuvių rašomosios kalbos žodyno“ rengėjų **Francas Brenderis** (Franz Brender) (m. 1938 06 14).

19 d. – 85 m. literatūrologui, rašytojui, vertėjui **Algimantui Bučiui** (g. Kaune).

22 d. – 70 m., kai Šambališkio k. (Pānevėžio r.) gimė fizikė, kompiuterinės lingvistikos specialistė **Angelė Pečeliūnaitė**.

26 d. – 225 metai, kai Kanėpėnuose (Rasėnių r.) gimė poetas, tautosakininkas, kultūros veikėjas **Simonas Stanevičius** (m. 1848 03 10).

- 26 d. – prieš 70 m. Kaune gimė kalbos kultūros specialistė, redaktorė **Rita Žilinskienė**.
- 30 d. – 130 m., kai Stančaičiuose (Klaipėdos r.) gimė kalbininkas, vertėjas, mokomųjų leidinių rengėjas, „Gimtosios kalbos“ žurnalo redaktorius **Jurgis Talmantas** (m. 1955 08 18).

lapkritis

- 5 d. – prieš 80 m. Guikaliuose (Rasėinių r.) gimė kalbininkė, mokomųjų leidinių autorė **Irena Adomavičiūtė-Čekmonienė**.
- 8 d. – 130 m. nuo čekų indoeuropeisto, baltų ir slavų santykių tyrėjo **Vaclavo Macheko** gimimo (m. 1965 05 26).
– prieš 110 m. Zviniškiuose (Marijampolės r.) gimė baltistas ir latvistas, vertėjas **Jonas Kabelka** (m. 1986 12 26).
- 9 d. – prieš 90 m. Mósėdyje (Skuodo r.) gimė dialektologė, senosios lietuvių literatūros redaktorė **Birutė Rokaitė-Vanagienė** (m. 2011 12 31).
- 28 d. – 75 m. rašytojai, eseistei **Vandai Juknaitei** (g. Papiluiosė, Rokiškio r.).

gruodis

- 2 d. – 140 m., kai Viekiškuose (Mažeikių r.) gimė bibliografas, kultūros istorikas, enciklopedininkas **Vaclovas Biržiška** (m. 1956 01 02).
- 16 d. – 180 m., kai Kaūpiškiuose (Vilkaiviškio r.) gimė JAV lietuvių spaudos darbuotojas, žodynų rengėjas **Mykolas Tvarauskas** (m. 1921 08 08).
- 18 d. – prieš 90 m. Marijampolėje gimė kalbininkas, poetas, redaktorius **Vytenis Antanas Grabauskas** (m. 2016).
– 70 m., kai Vilūnėlių k. (Prienu r.) gimė terminologė **Adelė Noreikaitė**.
- 19 d. – prieš 180 m. Virikauskų k. (Radviliškio r.) gimė religinės literatūros vertėjas **Petras Legeckas** (m. 1934 11 16).
– 70 m., kai Vilniuje gimė vertėjas **Arvydas Sabonis**.
- 20 d. – prieš 85 m. Trākuose gimė vertėja, literatūros kritikė **Halina Kobeckaitė**.

- 21 d. – prieš 180 m. Simanėliškių dv. (Vilkaiviškio r.) gimė poetas, aušrininkas, lietuvių k. vadovėlio autorius **Tomas Žičkus (Žičkauskas)** (m. 1929 07 21).
- 23 d. – 70 m., kai Vilniuje gimė vertėja, redaktorė **Vida Bėkštienė**.
- 25 d. – 60 m. žodynininkei **Danutei Marijai Sabaliauskaitei-Liutkevičienei** (g. Vilniuje).

Kitos 2024 metų sukaktys

- Prieš 425 m. išleista **Mikalojaus Daukšos „Postilė“**.
- Apytikriai prieš 400 m. Įsrutyjė (dab. Černiachovskas) gimė Mažosios Lietuvos raštinijos darbuotojas, poetas **Merkelis Švoba** (m. 1663).
- Maždaug prieš 390 m. Šveičižeryje (Lazdijų r.) gimė Biblijos vertėjas **Samuelis Boguslavas Chylinskis** (m. 1668).
- 180 m., kai Zalatōriuose (Pānevėžio r.) gimė tautosakos rinkėjas, lietuvių kalbos tyrėjas **Nikodemas Baukus-Venckavičius** (m. 1877 12 13).
- 100 m., kai pasirodė pirmasis **„Lietuvių kalbos žodyno“** sąsiuvinis.
- Prieš 85 m., 1939 m. kovo 1 d., Kaune įsteigtas **Lituanistikos institutas** (iki 1940 m. birželio – Antano Smetonos lituanistikos institutas).
- 85 m., kai pasirodė kalbos patarimų rinkinys **„Kalbos patarėjas“**.
- Prieš 70 m. išleistas pirmasis **„Dabartinės lietuvių kalbos žodyno“** leidimas.
- Prieš 35 m., 1989 m. sausio 21 d., atkurta **Lietuvių kalbos draugija**.
- Prieš 25 m. pradėtas leisti žurnalas **„Archivum Lithuanicum“**.

2024-ieji

- NATO ir Europos Sąjungos metai
Dainų šventės metai
Diplomatų Lozoraičių metai

„Gimtosios kalbos“ 2023 metų turinys

Straipsniai

Aleksaitė A. Rusijos ir Ukrainos karas: disfemistiniai asmenų pavadinimai	11	17–22
Aleksaitė A. Rusijos ir Ukrainos karo atgarsiai lietuvių kalboje	1	4–8
Garliauskas V. Bendrinės kalbos priešaušris: kunigai – kanceliarinio stiliaus kūrėjai	8	3–11
Garliauskas V. Kai kurie baltų choronimai ir etnonimai etnogenezės požiūriu	12	3–9
Garliauskas V. Lietuvių kalba XVIII amžiaus Mažosios Lietuvos liuteronų bažnyčios metrikų knygose	5	3–9
Gavelytė D. Geografinės Maironio „Pavasario balsų“ ir Juozo Apučio „Keleivio novelių“ vietos	9	7–13
Gobekci E. Mokslo straipsnių santraukos lietuvių kalba: tarp dviejų akademinio rašymo tradicijų	6	7–10
Jakaitė-Bulbukienė K., Mankevičius E. Mokytojų nuostatos bendrinės kalbos atžvilgiu	2	3–13
Jasiūnaitė B. Gyvūnai tradicinėje frazeologijoje ir etninėje kultūroje. Genys	7	10–13
Jasiūnaitė B. Gyvūnai tradicinėje frazeologijoje ir etninėje kultūroje. Kukutis	6	3–6
Kardelytė-Grinevičienė D. Vietos raiškos labirintais: lokatyvinės konstrukcijos rytų aukštaičių šnektose	4	3–8
Kazlauskienė A. Žvilgsnis į kai kurias skyrybos taisykles	11	3–9
Kazlauskienė A., Dereškevičiūtė S. Kaip pabrėžiame svarbiausią frazės žodį	9	3–6
Lapinskienė L. Bitė Vilimaitė: „Žodis – ypač užrašytas – daug gali pakeisti“	2	14–17
Macienė J. Lietuvių kalba Lietuvos kolegijų svetainėse	5	9–15
Pavydytė K. Ji – taisyklos priėmėja ir rugių ėmikė, jis – mokytojas, gydytojas, rašytojas? Lyčių reprezentavimo ypatumai elektroninėje lietuvių ir vokiečių leksikografijoje	1	9–14
Poderienė N. Mokyklų lenkų ugdomąja kalba mokinių kalbinis paveikslas	11	10–16
Rimkutė-Ganusauskienė A. Lopšelių-darželių interneto svetainės – pedagogų kalbos atspindys?	4	9–18
Rutkienė L. Profesinio ugdymo mokyklų interneto svetainių kalbos apžvalga	7	14–19
Sabonytė R., Dereškevičiūtė S. Apie ribas, kurias girdime	10	3–7
Sakalauskiene V. Jurbarko krašto kalbininkė, dialektologė iš pašaukimo [E. Grinaveckienė]	7	3–9
Sinkevičiūtė D. Nauji ir reti lietuviški dvikamieniai vardai	3	3–7
Strockis M. Lotyniški Lietuvos įmonių pavadinimai	12	10–16
Stundžia B. Kaip kirčiuoti būdvardį <i>debetinis</i> , <i>-ė</i> ?	8	12–13
Tamulionienė A. Lietuvos mokyklų rusų ugdomąja kalba mokinių kalbinis paveikslas	12	16–21
Vaičiakauskienė S. Akistata su lietuvių kalba: lietuvių kalbos mokytojų patirtis tautinių mažumų mokyklose	10	7–11

Recenzijos

Klimas K. Mokytojas (R. Urnėžiūtė) 8 14–16

Mums rašo

Gasiūnienė A. Bibliotekai gražintas Vytauto Vitkausko vardas 4 27–29

Jezukevičienė R. Moterų pavardžių klausimu 5 21–22

Kačiuškienė G. Gimtosios kalbos šventė Pasvalyje 4 25–27

Usonienė A. Lietuvių kalbos dienos Vilniuje: nė dienos be patarlės 3 13–15

Zajankauskas S. *Eta* paviršutiniškumas 3 11–13

Zajankauskas S. Kas ta *programinė įranga*? O kas *programuotė*? 8 13–15

Atgarsiai

Grigas G. Dvi kalbos – anglų ir lietuvių – žmogaus ir kompiuterio sąsajoje 10 12–13

Aktualijos

Baniulaitienė A. Plakato konkurse – daug prisipažinimų mylint lietuvių kalbą 11 23–25

Bružas R. (kalb. J. Zabarskaitė). Antanas Poška, lietuvių kalba, sanskritas ir esperanto kalba 9 17–22

Eringienė L. *Kiekvienas turim savo katekizmą* (Lietuvių kalbos renginių tradicijos Šakių krašte) 3 7–11

Jakaitė-Bulbukienė K. (kalb. R. Urnėžiūtė). „Mokėti gyventi su amžino nežinojimo jausmu“ 10 13–19

Juozapaitis S., Gelažius R. (kalb. R. Urnėžiūtė). Profesionalų kalba visuomet atpažįstama 6 11–19

Kačiuškienė G. (kalb. J. Januševičiūtė-Taralė). Graži kalba žmogų puošia 6 20–24

Koroliovas I. (kalb. R. Urnėžiūtė). „Gėris nugalės blogį – taip buvo, yra ir bus“ 1 14–24

Papaurėlytė-Klovienė S. Šiauliuose – kalbos aktualijoms skirtas renginys 11 26–29

Urnėžiūtė R. (kalb.). „Kėdainių šaunieji humanitarai“ ir jų veikla, praturtinanti krašto kultūrinį gyvenimą 2 18–24

Urnėžiūtė R. (par.). Lietuvių kalbos draugijos skaitymuose – apie kalbos prestižą ir gyvybingąsias sekvojas 4 19–24

Urnėžiūtė R., Ragauskienė V. Lietuvių kalbos draugijos atstovų suvažiavimas Kuršėnuose 5 15–20

Vidūnas V. (kalb. J. Zabarskaitė). Sanskritas ir lietuvių kalba 7 19–24

Pedagogo užrašai

Bakšenskaitė Ž. Mano kalba arba malda 12 21–22

Bakšys O. Apie dvi kalbas 12 23–24

Baltakienė I. *Akšę manęspi!* 7 24–30

Baltakienė I. Kūrybinį konkursą „Mano kalbinis kultūrinis kraštovaizdis“ apibendrinant 2 25–31

Beliokaitė D. (par.). Kaip dėstysime lietuvių kalbą ir literatūrą pagal atnaujintas programas? 9 23–32

Buividavičiūtė L. Kaip Jokūbas su angelu 11 29–31

Černiauskas V. Dunojaus keltininkas 8 32–33

Karvelytė J. Apie dvi kalbas	12	23
Kaškelytė-Narvydienė V. Gyvenimas duoda ir druskos, ir medaus	11	31–32
Urnėžiūtė R. (par.). Lietuvių ir anglų kalbos mokykloje ir visuomenėje: gražios mišios ir plika tikrovė	8	19–26
Urnėžiūtė R. (par.). Lituanistinio švietimo integruota programa ir jaunųjų užsienio lietuvių ugdymas	8	26–32
Urnėžiūtė R. (par.). Pokalbis apie lietuvių kalbos mokymą – žvilgsnis į dabartį ir idėjos ateičiai	3	15–21
Utovkaitė A. Gimtosios kalbos čiulbėjimas	10	27–29
Utovkaitė I. Aš – gimtosios kalbos pasakos kūrėja	10	29–30

Apžvalga

Aktualu rytoj / Relevant Tomorrow (t. 1, nr. 20) (D. Žiemelis)	4	32–33
Baltistikos platybėse (G. Junčytė)	7	30–34
Čepaitienė G. Zanavykija zanavykų lūpomis (R. Venckutė)	1	25–28
Grigaravičius A. Jonas Jablonskis visuomenėje ir politikoje (A. Vidžiūnas)	6	31–32
Kultūros studijos Panevėžyje. Jonas Jablonskis; Kultūros studijos Panevėžyje. Petras Būtėnas (S. Papaurėlytė-Klovienė)	6	28–31
Miliūnaitė R. Įvairuojantys ir nauji lietuvių kalbos reiškiniai XXI a. pradžioje: sistematika ir pokyčių kryptys (J. Vaskelienė)	2	33–34
Murmulaitytė D. Naujažodžių darybos ir morfemikos tyrimų perspektyvos (Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyno atvejis) (J. Vaskelienė)	2	31–33
Ragauskaitė A. XVII–XVIII a. kėdainiečių asmenvardžiai (J. Švambarytė-Valužienė)	4	33–36
Vaičiulytė-Semėnienė L., Čižik-Prokaševa V., Gritėnienė A., Liutkevičienė D., Gaidienė A. Lietuvio kaimynai: draugai ar priešai? Kalbinė vaizdinių analizė (S. Papaurėlytė-Klovienė)	9	33–36
Zabarskaitė J. Kaip kalba gamina prasmę. Kognityvinės semantikos tyrimai komunikacijos požiūriu (V. Dailidienė)	8	33–36

Personalijos

Balašaitis A. (R. Urnėžiūtė, V. Zubaitienė)	8	15–19
Jakaitienė E. (R. Urnėžiūtė)	6	25–28
Kvaraciejūtė N. (D. Sirijos Giraitė)	3	22–24

Iš praeities

Lapinskienė L. Juozapas Laukaitis – lietuvybės sargas ir religijos terminų tvarkytojas	5	22–28
--	---	-------

Svetur

Lipartė E. Kitoks kalbėjimas apie karą: Julijos Latyninos laidose vartojama leksika	3	27–32
Kvažytė R. Janio Endzelyno 150-mečio minėjimas Rygoje	4	29–31
Šveikauskienė D., Taranenko A. Konferencija karo dienomis	10	19–27

Metų žodis ir Metų posakis

Urnėžiūtė R. 2022-ųjų Metų žodžiai pasaulyje: pirmieji rezultatai	1	29–32
Urnėžiūtė R. 2022-ųjų rinkimai baigėsi	3	24–27

Kita

Gudauskas R. Žodis skaitytojams	1	3
---------------------------------	---	---

Žiupsneliai

Musteikis A. (par.). Iš nuogirdų	6	36
----------------------------------	---	----

Kronika**Konferencijos, renginiai**

Aniulienė D.	5	31
Gritėnienė A.	11	32–36
Jankauskienė L.	5	31–32
Sakalauskienė V.	10	30–34
Urnėžiūtė R.	5	32–34
Urnėžiūtė R.	6	33–34
Urnėžiūtė R.	10	34–36
Vaskelaitė R.	12	25–27

Lietuvių kalbos draugijoje

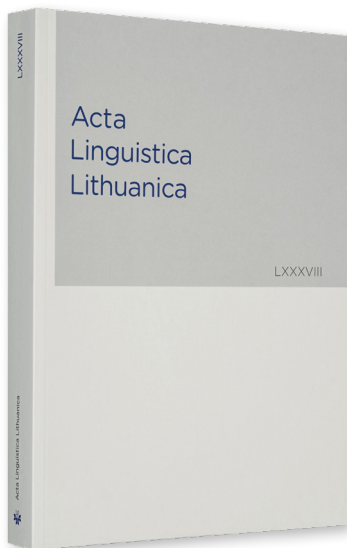
Ragauskienė V.	2	35–36
Rimkutė-Ganusauskienė A.	3	33
	6	34–35

Personalijos

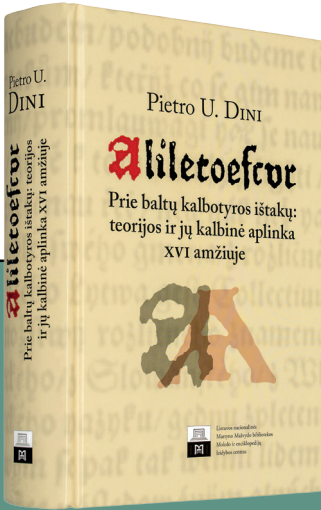
	5	29–30
--	---	-------

Dokumentai

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimai		
N-1 (199) (su komentaru)	5	35–36
N-3 (201)	7	34
N-4 (202)	12	28
N-5 (203)	12	28
Valstybinės lietuvių kalbos komisijos protokoliniai nutarimai		
PN-13 (k-2.2)	1	32
PN-14 (k-3.4)	1	33
PN-15 (k-4.5)	1	33
PN-16 (k-6.3)	1	34
PN-17 (k-5.6)	1	34
PN-18 (k-8.3)	1	35
PN-19 (k-11.6)	1	35
PN-20 (k-15.3)	1	36
PN-21 (k-17.2)	1	36
PN-9	7	35–36
LKD padalinių (skyrių, grupių) ir filialų bei atstovybių steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos aprašas	3	34–35
LKD narių priėmimo, išstožimo ir pašalinimo tvarkos aprašas	3	35
LKD dokumentų skelbimo ir informacijos apie Lietuvių kalbos draugiją teikimo tvarkos aprašas	3	36

Lietuvių kalbos instituto
leidžiamo mokslo žurnalo
„Acta Linguistica Lithuanica“
88 tomas – tradiciniu spausdintu
pavidalu ir internete
[https://journals.iki.lt/
actalinguisticalithuanica](https://journals.iki.lt/actalinguisticalithuanica)

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras išleido Pietro U. Dinio studiją „Aliletoescur. Prie baltų kalbotyros ištakų: teorijos ir jų kalbinė aplinka XVI amžiuje“.

